

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De vijf broden en twee vissen

Matth. 14 : 13-21
(verg. 15 : 21-39, en 16 : 1-20)
Marcus 6 : 30-44
(verg. 7 : 24-30 en 8 : 1-21)

De vijf broden en twee vissen uit de eerste wonderbare spijziging hebben als motto gediend voor het Oecumenisch Jongerencongres van 28 september j.l. in de Margriethal te Utrecht. Dit motto was uiteraard geen slag in de lucht; daarmee wilde een oecumenisch thema zich aandienen. En hoezeer dat de organisatoren ernst was bleek wel uit de wijze waarop zowat alles van die wonderbare spijziging daar in de Margriethal werd nagebootst, ja ook letterlijk opgevoerd in een spel. De imitatio werd doorgevoerd tot in de getallen aanwezig, 5000, en het aanzitten in groepen van 50 bij de gemeenschappelijke maaltijd, en het menu van brood en vis, waarbij de Here geloofd werd, Die het brood gebroken had. Gelijk niets in deze wereld was echter ook deze imitatio niet volkomen, want het evangelieverhaal maakt melding van méér dan 5000 personen, en van de overgeschoten brokken horen we in Utrecht verder niets, terwijl juist daarop de Here Jezus nogal de nadruk legt. Ernstiger is dat vrij willekeurig een keus gedaan is uit de twee wonderbare spijzigingen, waar het evangelie melding van maakt; of het moest zijn, dat de organisatoren zich op schriftcritisch standpunt geplaatst hebben en maar één spijziging aannemen, waarbij het dan verder onverschillig is welke van de twee men ter imitatie kiest. Doch de keuze is dan wel wat ongelukkig uitgevallen, omdat voor wie het evangelie geen geweld aan wil doen en nog waarlijk evangelie lezen kan, duidelijk kan zijn, dat tussen beide spijzigingen dit grote verschil is, dat men bij de tweede spijziging de God van Israël loofde, terwijl de reactie van de eerste spijziging geweest is, dat men Jezus met geweld koning wilde maken, waarom Hij zich van hen distancieerde. En waar men nu uitgerend in Utrecht de eerste wonderbare spijziging poogde na te bootsen, had men dubbel gewaarschuwd moeten zijn; want het is geen van zelfsprekende zaak dat nu de Here Jezus ook in de Margriethal was en de broden brak; Hij immers onttrekt zich aan elke beweging, die Hem koning wil maken, d.w.z. voor het karretje van de eigen onderneming wil spannen; Hij zegt enkel: volg Mij!

Wie trouwens de beide spijzigingen op de keper beschouwt, met elkaar vergelijkt en de minitieuze verslagen ervan in de evangeliën in hun context leest, moet wel ziende blind en horende doof zijn (wat Jezus dan ook inderdaad zijn discipelen verwijt, Marc. 8 : 18) om niet terstond de zwakheid te zien in het oecumenisch spreken in de Margriethal vanuit juist dit motto van de 5 broden en 2 vissen. Juist dit schriftuurlijk thema keert zijn scherpe spits tegen die het voor zulk een kwalijke zaak kozen.

Een synodaal-gereformeerde dominee zei daar: oecumenisch is ieder, die zijn 5 broden en 2 vissen uit handen wil laten nemen, opdat allen verzadigd worden..

De roomse geestelijke maakte dit nog even duidelijker: in de oecumene kan iedere kerk haar positieve bijdrage leveren; de reformatie brengt de bijbel mee, de doopsgezinde brengt in de waarde van het bewuste geloof, de gereformeerde herinnert ons aan de waarde van het verbond, het heilsleger wijst ons op de waarde van het getuigenis en de hulp aan allen, de rooms-katholieke brengt het apostolisch ambt in (m.a.w. de priesterhiërarchie en

het principaat van de bisschop van Rome).

Zo leggen de kerken botje bij botje. Als ze allemaal het eigen broodje of visje maar uit handen geven en in Jezus' handen leggen, dan gaat Hij het alles mixen en zegenen, en zie het grote oecumenische wonder voltrekt zich: het blijkt ineens alles ~~tesamen~~ voldoende om allen te voeden, de 5000 vinden er hun vrede in en het fundament van de oecumenische kerk.

Het lijkt allemaal zo eenvoudig en we zegen onwillekeurig: dat we daar nu nooit eer op gekomen zijn in al die eeuwen van kerkelijke richtingenstrijd en gescheidenheid. Gooi het allemaal in één mandje: de gereformeerde belijdenis, het roomse dogma, de remonstrantse beschouwing, de doopsgezinde overtuiging, en de dadendrang van het heilsleger, brengt het bij Jezus, Die het alles flink mixt en... de zaak is gefixt.

Zou het allemaal zo simpel zijn? Zou het allemaal waar zijn? Zijn er dan geen wezenlijke verschillen meer tussen de kerken? Bestaat er geen verschil meer van valse leer en ware leer? Gaat het dan niet meer om de vraag of een kerk het ware brood geeft, dat uit de hemel neergedaald is, of dat ze stenen voor brood geeft? Of worden de stenen méegemixt en wordt de kwade spijs met de goede spijs maar op één hoop gegooid?

Hier had nu het tekstverband van de tweede spijziging moeten waarschuwen, want direct na 'die gebeurtenis waarschuwt de Here Jezus de twaalf ernstig voor de **zuurdesem der farizeeën en de sadduceeën en voor de zuurdesem van Herodes**. Men kan met recht verbaasd opkijken van deze wonderlijke combinatie, want die 3 partijen, richtingen onder het bondsvolk van die dagen, lagen behoorlijk uiteen en met elkaar over hoop! Maar ze hebben allen zich tegen Jezus gekeerd, zich van het ware Brood uit de hemel afgekeerd, en met hun „leer“ (Matth. 16 : 12) het leven des verbonds in die dagen aangetast en verpest. Had Herodes dan ook een „leer“? Ja, de leer van de botte en brute levensgenieting; je zou Herodes een rücksichtlose vitalist kunnen noemen, die zich aan God noch gebod stoorde. Maar zo erg was het toch met de farizeeën en sadduceeën niet gesteld? Toch noemt Jezus hen met Herodes in één adem. Omdat ook zij in feite toch niet buigen willen voor Gods recht en genade en even ongebroke staan in hun zelfhandhaving als Herodes.

In de Margriethal zou men waarschijnlijk gezegd hebben: de farizeeër en de sadduceeër en Herodes mogen ook een duitje in het oecumenisch zakje doen: de farizeeër wijst ons op de waarde van de wet en wetswerken, de sadduceeër brengt wetenschap en cultuur in, Herodes kan ons nog leren dat je echt wel van het leven genieten mag.

Maar Jezus zegt: wég met die zuurdesem!

Hij proeft het bij de Joden die Hem koning willen maken na de eerste spijziging. Hij merkt het zelfs op bij zijn discipelen, die van hun stuk zijn als ze aan boord maar één brood hebben voor hun dertienen, en dat na twee wonderbare spijzigingen! (Marcus 8 : 14-21).

Hoe moeilijk is het álles op te geven en Jezus te volgen, in het volste vertrouwen, dat Hij alles voor ons is en heeft! Hoe moeilijk, ja onmogelijk voor de natuurlijke mens om genade-brood te eten.

Jezus vermenigvuldigde broden en vissen, maar geen stenen en zuurdesem was er niet bij. Hij wist wel wat Hij vermenigvuldigde! Hij heeft tevoren de broden en vissen ge-

INHOUD:

De vijf broden en twee vissen	C. P. P.
En vergeef ons onze schulden	J. O. M.
Nogmaals art. 79 en art. 31	G. V.
Geen onbegonnen werk (II)	J. K.
Boekbespreking	K. R. V.
Persschouw	
Kerknieuws	

keurd. En het wonder van zijn zegening is niet dat Hij van stenen broden maakt (dat was de verzoeking juist van de duivel), of van zuurdesem voedzame spijs voor zijn volk, en dat onder zijn handen valse leer plotseling geen valse leer meer is!

Het is niet toevallig dat op de tweede spijziging direct volgt de **belijdenis van Petrus**, waarop de Here zijn gemeente gaat bouwen (Matth. 16 : 16-18).

De mensen zeggen van alles van Jezus. Ieder meelevend mens in die dagen heeft zo zijn visie op en mening over Jezus. De remonstrant ook, en de rooms-katholieke, de gereformeerde en de doopsgezinde, de barthiaan en de vrijzinnige, de jood en de humanist, ... maar Jezus zegt: Ik heb er niets mee te maken, wie zegt **gij** dat Ik ben?

En komt dan Petrus' overtuiging naast die van anderen te staan in de catalogus van Het Oecumenisch Gezelschap? Neen, als Petrus dan belijdt: Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God, — dan bindt Jezus zichzelf en de zijnen voor altijd umiek aan deze belijdenis alleen en bouwt Hij op deze petra zijn gemeente. Omdat Petrus maar niet zijn méning over Jezus ten beste geeft, en zo zijn bijdrage levert voor de oecumene, maar omdat de Vader in de hemelen hem dit geopenbaard heeft!

Het is al evenmin toevallig, dat Jezus in zijn **gesprek met de kanaanese vrouw** teruggrijpt op de eerste spijziging en vooruitgrijpt op de tweede: de kinderen van het verbondsvolk zijn gespijzigd, maar als bij hen niet het ware geloof gevonden wordt, dat genadebrood eten wil, dan gaat het brood naar de hondekens.

En inderdaad zijn bij de 2e spijziging de heidenen uit de Decapolis, de streek ten oosten van de zee van Tiberias gevoed. Daarop wijzen een paar trekjes.

In de eerste plaats waren het deze keer geen mensen, die in de steden woonden aan de joodse westkant van de zee, zoals de eerste keer het geval was, deze mensen woonden in deze streek; in de tweede plaats loofden ze de God van Israël (Matth. 15 : 31) en als er mensen zijn die „de Koningin van Nederland“ prijzen, dan zijn dat geen nederlanders, maar buitenlanders; in de derde plaats moet het aantal korven met overgeschoten stukken ons iets zeggen, zeven en geen twaalf gelijk de eerste keer: twaalf is het kengetal van Israël maar zeven het kengetal van de hele wereld.

Kortom: het brood der kinderen gaat naar de hondekens, als de kinderen het verachten; als zij Jezus zoeken om de spijs die vergaat; als zij Hem koning willen maken van hun idealen; als zij zich geërgerd afwenden, wanneer Hij spreekt van het ware Brood uit de hemel en dat alleen wie zijn vlees eet en zijn bloed drinkt het leven heeft in der eeuwigheid (Johannes 6).

We herdenken straks weer de Grote Kerkvorming.

Nemen we dat nog serieus, wederzijds? Ne-

men we nog serieus het anathema van Trente contra het anathema van Paulus? (Gal. 1 : 8, 9).

Gaat het ons nog om de cardinale vraag: wat dunkt u van de Christus? Waaraan voorts dan ook alles vast zit?

Wie kerkhervorming gedenkt weet: we zijn gewaarschuwd, en een gewaarschuwd man geldt voor twee. Wie twee wonderbare spijzigen gedenkt is dubbel gewaarschuwd, want het brood kan van ons genomen en aan anderen gegeven worden.

Wie durft dan nog een wonderbare spijzing te imiteren?

Wie zou dan niet die Heer, Die heden nog ons spijzigt, obediëren?

Dat is Jezus volgen. Dat is waarlijk oecumenisch bezig zijn.

Hem obediëren — in der gerechtigheid — gelóófgerechtigheid!

Genadebrood eten en te eten geven. En de God van Israël loven!

C. P. Plooy

En vergeef òns onze schulden*)

Gelezen werd: Amos 5 : 21-24.

Mag ik u op deze Schooldag vanaf deze plaats in dit gebouw hartelijk welkom heten.

U allen, in het bijzonder prof. Doekes, die deze morgen u zal toespreken. Over het u bekend gemaakte onderwerp. Hem in het bijzonder hartelijk welkom.

En verder u allen.

Der gewoonte getrouw hebben zeer velen zich opgemaakt om deze Schooldag te bezoeken. Een dag, die onder ons zo ingeburgerd is, dat een jaar, waarin die Schooldag niet zou worden gehouden, misschien wel niet als een verloren jaar zou bekeken worden, maar toch zeker niet als een goed jaar.

En men vraagt zich toch onwillekeurig af, (en u zult dat ook wel eens gedaan hebben) wat toch al die duizenden bezielt om elk jaar de tocht te ondernemen naar Kampen.

Natuurlijk zit daar ook achter de begeerte om elkaar te zien en elkaar te ontmoeten en met elkander te spreken en door het elkander zien te worden gesterkt; dat spreekt vanzelf en dat is niet verkeerd ook.

Maar u zult het wel met me eens zijn, dat wanneer het er ons alleen maar om begonnen zou zijn eens een dagje uit te wezen en eens gezellig bij elkaar te zijn, het wel een klein beetje armzalig zijn zou. Want wij leven nu niet in een tijd en in een wereld, dat je zeggen kunt: Nou, om eens een dagje uit te gaan, daar zijn we toch wel erg aan toe. Zo is het niet.

Nee, u weet het wel wat ons hier bijeenbrengt, altijd weer.

't Is de School en dat zijn de kerken.

Dat zijn twee, die zonder elkander niet denkbaar zijn, geen ogenblik.

De School, die is uit de kerken opgekomen. Gaat het de kerken goed, dan gaat het de School goed.

Gaat het de School goed, dan ook de kerken.

Gaat het met de School mis, dan gaat het ook met de kerken mis.

Ik zeg dit laatste, mijn vrienden: dit is één van de gezegden van wijlen broeder professor Klaas Schilder, tot zijn intiemste vriend, die hij misschien bezat. Tot wie hij zo menigmaal zei: „Onthoud dit goed, Jan (zal ik maar zeggen), als het in de School misgaat, dan gaat het ook in de kerken mis.”

Onze ontslapen broeder kon toen niet vermoeden hoezeer in betrekkelijk korte tijd zijn woord wel eens bewaarheid zou kunnen worden. Dat er iets in onze kerken mis is, dat behoef ik u niet te vertellen. En ja, kijk eens, broeders en zusters, nou hoor ik zeggen: „Ja, neem me nou niet kwalijk, daar moet je nu vandaag niet over praten. Want wij hebben vandaag een feestdag, een dag van blijdschap”. Maar dan zeg ik: wanneer men van deze dag, waarop de kerken en de School en omgekeerd in het middelpunt staan, een feestdag maakt en minder niet, dan moet men wel een vreemdeling in Jeruzalem zijn.

De meesten zullen daar niet voor gekomen zijn. Ze zullen daar ook niet voor in de stemming zijn. Maar wanneer er eens een oproep uitgegaan zou zijn om toch met het oog op deze zaak een boete- en een bededag te houden, dan zou daar alleszins reden voor zijn geweest.

Ik heb één artikel gelezen, in één van onze kerkbladen, ik meen van Groot-Den Haag, waar staat: „Sluit de gelederen! Trekt met ons op ter feestgang, dankend gedenkend Gods grote daden”.

Nu, dat men aan Gods grote daden gedenken moet, dat is zeker. Dat wij daarbij ook niet vergeten moeten de vrijheid waarin wij gezet zijn, in de veertiger jaren, in 1944, ook niet!

Maar ik geloof niet dat deze dingen meer

mogelijk zijn, om daaraan te denken zonder dat we boete doen en schuld belijden en om schuldvergeving vragen.

't Kan best wezen dat 't daar niet over gaat, maar het is toch wel niet zonder reden dat de hooggeleerde spreker van deze morgen als titel van zijn rede opgegeven heeft: Gebed voor School en kerk.

Dat moet er natuurlijk altijd zijn, maar er kunnen dingen zijn, ook naar het oordeel van prof. Doekes, dat weet ik niet, dingen die het nodig maken om daar eens goed bij stil te staan.

Gebed voor School en kerk. Terecht.

En u hebt, voordat u de samenkomst bezocht, toen u dat papiertje in handen kreeg, ook wel gelezen enkele titels, van sommige leiders of van sommige beroemde sprekers.

Ik denk b.v. aan de titel van één der leiders: Waar zijn de negen(tig)? Tussen haakjes dat laatste. Dat is een duidelijke zinspelende melaatsen, die vergeten waren hun dankbaarheid te betuigen. En ik denk aan die titel die hedenmiddag aan de orde is over het onderwerp: Jongens, waar blijven jullie?

Dat zijn metterdaad pakkende titels.

Maar dat zijn niet alleen titels om iemand te pakken, want bij het lezen van die titels werd u onmiddellijk al geconfronteerd met de nood. De nood van School en kerken. Die niet te scheiden zijn. De nood!

Want als u nu eens let op de duizenden (en ik zou niet graag willen zeggen, dat de School niet de liefde van het hart heeft) dan zoudt u toch willen zeggen: Wat is de liefde toch ontzaglijk groot voor de School en daarin voor het predikambt.

En dan moet u ook eens denken aan de duizenden, die elk jaar bijeenvergaderd worden voor onze Bibliotheek.

En wat dan ook nog zo heerlijk is en het kan zo prachtig zijn, is dat je zoveel jonge mensen ziet. Dat valt je bepaald op. Jongens, uiteraard met meisjes nietwaar, wat zou dat? En je zegt misschien: wat zit de liefde er toch al vroeg in. Maar dan zou ik even willen vragen: wat voor liefde?

Weet u wel, mijne vrienden, dat er in de laatste zeven jaar, gemiddeld per jaar zich aan de School meldde $3^{2/3}$ student? Laten we zeggen op de duizenden jongens, die studeren kunnen, zijn er ruim drie die dominee willen worden. Dat is nu het antwoord van de kerken op de gave van de Hogeschool. Met haar vijf professoren, en vier lectoren. Dan zou ik u eerlijk eens willen vragen: Is dat toch eigenlijk niet iets om schaamrood te worden? Schaamrood.

In een kerkblad heb ik gelezen: als het van iets geldt, dan geldt het zeker van de Schooldag: hoe meer zielen, hoe meer vreugd.

Zeker, maar het zou wel wat mooier wezen als je kon zeggen van de School zelf: hoe meer zielen, hoe meer vreugd.

Voor ons, en niet alleen voor ons. Dan desnoods maar wat minder zielen op de dag van de School, en wat meer zielen op de School zelf.

Want het is ons natuurlijk wel voorgehouden altijd, dat je het niet in het getal moet zoeken, dat weten we ook wel. Maar dat is de bedoeling niet. Dat is de bedoeling niet, dat je tenslotte bijna geen studenten meer hebt.

Als er nu eens straks in de krant staat te lezen dat er vier studenten worden ingeschreven, dan is de aankondiging dat een duizendkoppige menigte aanwezig was om de Schooldag te bezoeken, een aanklacht.

Een aanklacht.

Want, broeders en zusters, vrienden, de School is er toch niet om haarzelf? De wetenschap, die daar beoefend wordt, die is er toch

niet om die wetenschap zelf? Maar de bedoeling is het predikambt. Opdat het Woord van God verkondigd wordt. Opdat er in 't midden van de kerken zij de levende verkondiging van Gods Woord.

Maar ja, zegt iemand, als die jongens nou niet willen.

Zeker, als ze niet willen, dan doet u er niets aan. Maar dan zou ik willen zeggen: Hoe komt het nou, dat ze niet willen?

Hoe komt dat nu?

En dan geloof ik zeker, daar staan de kerken niet buiten.

Als er gemiddeld 'n paar, 'n stuk of twee, drie predikanten verdwijnen, hetzij door schorsing of door losmaking of doordat zij emeritus worden terwijl ze zo gezond zijn als 'n vis, als men kandidaten heeft, die geëxamineerd zijn op de School en die toegelaten zijn tot de kerken. om te staan naar het ambt, en weet ik het hoe lang op een beroep moeten wachten, soms tevergeefs, om redenen die, op de keper beschouwd, met het evangelie niets, maar dan ook niets te maken hebben, als op een plaats een kandidaat, het ambt niet waardig wordt gekeurd, omdat hij voor twee vrijgemaakte broeders, die in de Kamer zitten, gebeden heeft, of als elders een bepaalde kandidaat afgewezen wordt, omdat hij een bepaald kerkelijk blad in ons midden niet leest, ik zou alleen maar willen zeggen: u begrijpt wel, dat is niet erg stimulerend voor jonge mensen om dominee te worden.

Heus, wij kennen de jonge mensen wel. Maar een jong mens, die deinst niet zo gauw voor moeilijkheden terug. Dat doen we meer op onze leeftijd, als u zo oud bent als ik. Maar jonge mensen niet. Die kunnen tegen een stootje. Daar zijn ze jong voor. Dat is in de dagen van de Vrijmaking wel gebleken.

Maar als het natuurlijk niet meer echt om Gods Woord alleen gaat, en als je in de grond der zaak niet meer vrijgelaten wordt, om met een vrije en goede consciëntie te zeggen wat God te zeggen heeft, maar wanneer een bepaald soort mensen gaat uitmaken in de kerk, wat je eigenlijk preken moet, dat is wel erg. Vooral als je bovendien ook nog armoe moet lijden.

Ik weet goed wat ik zeg.

Paulus zegt: een dorsende os mag je niet muilbanden. U weet wel wat dat betekent.

Maar daar zijn wel kerken, en niet weinig, waar een dorsende os wel wordt gemuilband. En dan mag men natuurlijk wel zeggen: ja, het gaat niet om het geld.

Als die mensen dat nu maar bedachten, dan zouden er heel wat minder van die ossen zijn. Heel wat minder. En ik wil alleen maar zeggen: beste vrienden, dat zijn geen dingen, die uitlokken tot het predikambt.

Om dat te begeren, u mag zeggen wat u wil, maar nogmaals, als je het Woord van God liefhebt, en het ambt echt begeert en de Koning van de kerk, dan heb je er desnoods de armoe voor over.

En nog meer dingen.

Ja, als je dan nog bovendien deze dingen gaat krijgen, dat je als dominee in het ambt gezet zijnde, eigenlijk van je rechtspositie niet meer zeker bent, en wanneer men ondanks een stevige organisatie, en een kerkenordening, toch gaat doen wat goed is in zijn ogen, neem me niet kwalijk, broeders en zusters, maar dan kan het toch niet verbazen, dat de begeerte tot het predikambt niet erg sterk is.

Nou weet ik wel hoor, de begeerte heeft de volkeren aangeraakt. De begeerte heeft de mensen aangeraakt.

De begeerte om goed te verdienen en een mooie positie te hebben; en die begeerte, die de mensen heeft aangeraakt, die begeerte is ook aan onze jonge mensen niet voorbijgegaan. Vast en zeker niet. Het is een algemeen verschijnsel op elke universiteit, dat speciaal die beroepen uitgekozen worden, die veel geld opleveren. Dat is een algemeen verschijnsel.

Maar ik geloof toch, dat we er naast grijpen, als we de nood daaruit alleen maar verklaren zouden. Dat zou niet best zijn.

Ik had het over het niet zeker zijn van een rechtspositie.

Wij zijn gelukkig vrije kerken.

Wij zijn gelukkig vrije zelfstandige kerken.

En God de Heere heeft ons in de vrijheid gezet.

En die hebben we nog.

Maar als men de vrijheid gaat gebruiken op een manier, waarover ik het had, dan gaat men die vrijheid, die Christus geeft, gebruiken als een oorzaak van het vlees.

En als men de vrijheid gaat gebruiken als

een oorzaak van het vlees, dan is dat altijd zo, dat je langs een brede weg naar het verderf gaat. Dat is niet anders.

Daar wordt dan de School de dupe van en met haar het predikambt en de kerken.

Wat was onze broeder wijlen professor Klaas Schilder verontwaardigd, toen men met hem en vele dienaren handelde, lijnrecht in strijd met het geschreven recht en de gemaakte afspraken.

En dat zulks momenteel in onze kerken (nota bene die in de vrijheid gezet zijn) geschiedt, is buiten kijf.

En dat nota bene nog wel met een beroep op artikel 31.

In de veertiger jaren was het zo, dat men protesteerde tegen de schending van het recht, en men beriep zich op art. 31, en nu schendt men het geschreven recht, en men beroept zich op art. 31!

Dan struikelt het recht op de straten.

Ik weet dat wel, ik heb het verder over die dingen niet, er zijn van die mensen in de kerk, die je het bloed onder de nagels weghalen.

Ontzettend moeilijke mensen. Die het je bijna onmogelijk maken om je geduld te bewaren. Dat weet ik wel.

Maar om het beschreven recht op zij te zetten en zich niet aan afspraken te houden nee, dat kan niet. Dan gaat het mis.

En hoe komt het nou zo, dat het mis is in de kerken.

En als God het niet verhoedt, dan zijn we weer even ver als in 1945 en daarvoor, ja misschien nog verder.

Begrijpt u nu enigermate de titel: Vergeef ons onze schulden.

Ik wou daar niet een uiteenzetting over geven. Dat kunt u bij zondag 51 wel horen in de kerk in uw woonplaats.

„Wil ons onze misdaan en de boosheid die ons altijd aanhangt om het bloed van Christus wille vergeven.”

Nu vrees ik, dat als wij — ik zeg niet dat wij hier niet blij met elkaar mogen zijn, — maar als wij daar alleen maar een feestdag van maken, nou dan vrees ik dat zou gelden het woord in Amos 5 : „Ik veracht uw feesten en Ik kan uw samenkomsten niet luchten. Doe van Mij weg het getier van uw liederen, het getokkel van uw harpen wil Ik niet horen.

Maar laat het recht als water golven en gerechtigheid stromen als een vloeiende beek”. God ziet de persoon niet aan. De Heere God en de Koning van de kerk, Die haat partijdigheid.

De Koning van de kerk duldt niet hen, die zegen onder Zijn broeders: dat is een goeie, en die is niet helemaal goed.

Kijk eens, dan ben je niet meer — en dat was de inzet van de veertiger jaren — dan ben je er niet meer op uit om in de strijd bij elkaar te houden wat op één basis wil staan. En dan wordt het onze schuld, als God het niet verhoedt, dat mensen die nog in God en in Jezus Christus geloven, niet meer met ons Avondmaal kunnen vieren.

En daarom zeg ik niet: Laten we deze dag zonder meer met God de Heere optrekken ter feestgezing, maar ik geloof dat er in uw en mijn hart moet leven: Heere, vergeef en reken ons onze misdaden niet toe.

Want het is niet zo dat we met elkaar niets te maken hebben en met elkanders schulden niet. Nee, daar zit hier teveel boter op het hoofd, dat we met elkaar in de zon zouden gaan staan om eens te kijken hoe raar anderen het maken.

Daar zijn schapen die door de Koning van de kerk gered moeten worden. En daarom zei de Heere tegen Zijn discipelen: Bidt: vergeef ons onze schulden.

Dat zijn uitgerekend wij hoor. Wij zijn dat.

Dat moeten we wel beseffen.

En ik hoop dat dat diep mag doordringen. Want als de schulden er zijn en ze worden niet beleden en ze worden niet erkend, dan staan we zelfs de komst van Gods koninkrijk, de bewaring en de vermeerdering van zijn kerk in de weg. Dan staan we de bloei van de School in de weg.

Daar zijn we dan zelf oorzaak van, broeders en zusters.

Kijk eens, u houdt mij ten goede, maar dat is het wat ik op mijn hart had. En wat ik u graag op het hart wilde binden.

Gebed voor Kerk en School.

Prof. Doekes zal er straks op wijzen.

Ik hoop dat we dat doen.

Dat, als wij dat doen, wij ons toch met elkander samen voor het aangezicht van God verootmoedigen om onze zonden. Want alleen zo, is er heil te verwachten en is het mogelijk dat we dageraad zien. Alleen zo.

Zie broeders en zusters, mijne vrienden, hiermee verklaar ik deze Schooldag hier in ons midden voor geopend.

* Toespraak van Ds. J. O. Mulder op de Theologische Hogeschool-dag 1963. Gelezen werd Amos 5 : 21-24.

Nogmaals artikel 79 en 31

De redactie ontving het volgende „Ingezonden”:

Groningen, 15 oktober 1963

Geachte Heren en Broeders.

Ondergetekende, abonné op Uw blad, ouderling van de Geref. Kerk te Gron.-Z. wil U vragen het onderstaande „Ingezonden” te willen plaatsen in het eerst volgend nummer van Uw blad „Opbouw”:

Ondergetekende verklaart, dat hij het beurt dat Uw blad niet publieke zaken toch publiek bespreekt, zoals in het nummer van 4 oktober j.l. waar het nummer van 11 oktober op terugkomt, pagina 205 onder „Dubbele verbetering”.

Uw blad vermeldt niet de bron waaruit de „Dubbele verbetering” wordt geput, waarom het dan ook voor de lezers nog geen garantie biedt dat de verbeteringen op waarheid berusten. Ondergetekende wil U broederlijk vragen vertrouwelijke zaken ook vertrouwelijk te laten. Dat die „Dubbele verbetering” voor U noodzakelijk bleek bewijst toch wel hoe onrechtvaardig het is af te gaan op hetgeen U gehoord hebt. Dat onrecht is voor Uw verantwoordelijkheid.

Uw bemoeiingen zijn een reden tot zorg en grote droefheid en ondergetekende is dan ook overtuigd dat Uw blad de gemeenschap der heiligen meer dient, door zich niet in te laten met zaken waarvan de Raad der Gereformeerde Kerk te Groningen-Zuid meent, het niet aan de openbaarheid te kunnen en mogen prijsgeven.

De goede trouw eist toch dat U dit aanvaarden moet. Daar hebt U zelfs vanuit te gaan

dat Groningen-Zuid gegronde redenen heeft de procedure een vertrouwelijk karakter te geven. En het is toch ook zo, dat, zoals met alle tuchthandelingen, aan deze broeder het Woord des Heren wordt bediend en dat moet ook onbelemmerd kunnen geschieden, zonder publieke inmenging.

Moge U zich zo kunnen bedwingen dat zelfs de schijn van bemoeizucht niet bij „Opbouw” worde gevonden.

Met vriendelijke dank voor plaatsing.

Groningen-Zuid

P. Buikema

Antwoord aan broeder P. Buikema

1. De schorsing van ds A. van der Ziel is niet een niet-publieke, maar een publieke aangelegenheid. Het beraad, dat in de vergadering(en) van de kerkeraad aan deze schorsing voorafging draagt uit de aard der zaak een vertrouwelijk karakter, maar de schorsing zelf is een openbare aangelegenheid. Het zelfde geldt van het beraad van de kerkeraad van Groningen-Noord, toen hem gevraagd werd om zijn oordeel omtrent de vraag of ds Van der Ziel een openbare grove zonde begaan had en mitsdien schorsenswaardig was naar art. 79 en 80 der kerkenorde. Maar het feit dat de raad van Noord oordeelde dat ds Van der Ziel niet schorsenswaardig was is openbaar en werd ten overvloede publiek door het publiek gemaakte besluit der classis over de bij haar ingediende bezwaarschriften tegen de schorsing van ds Van der Ziel door zijn kerkeraad. tegen het oordeel van Groningen-Noord en tegen het oordeel van een eerdere classis Groningen.

2. In mijn artikel van 11 oktober — „Dub-

bele verbetering” — vermeldde ik niet wie mij tot die verbetering bewoog. Dit is ook niet nodig. Dat de kerkeraad van Groningen-Zuid niet publieke mededeling gedaan heeft van zijn oordeel dat ds Van der Ziel schorsenswaardig was, is een publiek feit: dat heeft iedereen in die gemeente kunnen constateren. En dat er op de laatste classis Groningen ook een brief was van ds Van der Ziel is alweer geen heimelijke aangelegenheid.

3. De kwestie van de verhouding van artikel 79 en artikel 31 is een publieke zaak die ons allen aangaat. Dat is niet alleen mijn mening, maar ook die van anderen. Zo van ds. G. Janssen en ds K. Doornbos (Kerkbode van de Geref. Kerken in N. Holland), ds H. Veldtman (Ons kerkblad, Utrecht), mr Van Zwieten (Contact), dr B. Jongeling (Kerkblad voor Overijssel en Gelderland). Van ds H. Brink (Kerkblad van Krommenie). Ook ds D. van Dijk schrijft er over (Kerkbode voor Gron., Friesland en Drente). En prof J. Kamphuis (De Reformatie). De beide laatste scribenten verdedigen de handelwijze van de kerkeraad van Groningen-Zuid en het besluit van de classis Groningen dien aangaande; worden zij ook op de vingers getikt? Of mag men wel over „niet-publieke” zaken schrijven als men ze verdedigt, en niet wanneer men ze bestrijdt?

4. Toen in 1938 de classis Drachten kerkeraadsliden van de kerk van Drachten schorste in strijd met artikel 79 k.o. sprong professor Greijdanus, de man die heel wat over zijn kant liet gaan, terstond op de ketting. Deze classis deed zulks op 8 april 1938. Reeds een week later in De Reformatie van 15 april (notabene!) schreef Greijdanus een vlammend artikel tegen deze aperte schending van artikel 79. Of mocht Greijdanus wel tegen zulk een schending van de kerkorde publiek en vlammend protesteren toen een classis dat deed en mag dat vandaag niet nu een kerkeraad dit euvel beging?

5. Greijdanus verzweeg op 15 april welke classis geschorst had en welke kerk het betrof. Maar ieder wist: het is beide kerken: Drachten! En reeds op 29 april schreef K. S. in De Reformatie:

„Drachten”

De bekende schorsing te Drachten, waarover prof. Greijdanus schreef in ons blad, riep allerlei kerkrechtelijke vragen op, vragen van algemene aard. Het verheugt ons, dat Prof. Greijdanus, die reeds eerder over deze algemene vragen schreef, thans wederom dit doen wil; ik verwijs naar de in dit nummer beginnende reeks van hoofdartikelen.

Met het oog op de toekomst, ook van het Kerkverband, acht ik bespreking van deze algemene vragen van primair belang.

K. S.

1) Zie de nummers van 16 Juli, 10 Sept., 31 Dec. 1937 en 15 april 1938

Met de nodige wijzigingen — men leze voor „Drachten” slechts „Groningen-Zuid” zou ik deze woorden van De Reformatie van toen slechts tot de mijne willen maken. Niet zwijgen, maar spreken en schrijven over publieke zaken en de vragen van algemene aard, ook over een schorsing en de mishandeling der kerkorde, is in de lijn van de destijds Reformatie en haar hoofdredacteur K. Schilder en van Greijdanus. Er is verschil: zij schreven destijds terstond; men lette op de data: 8 april, 15 april, 29 april. Zó snel zijn wij en anderen niet eens geweest.

6. Wanneer br Buikema zegt dat aan ds Van der Ziel het Woord des Heren moet worden bediend en dat dat ook onbelemmerd moet kunnen geschieden, zonder publieke inmenging, dan heeft dat onze hartelijke instemming. Maar we vragen slechts: Wie heeft zich ooit ingedrongen in de dienst van de ambtsdragers van Groningen-Zuid, zich gemengd in het vermaan van ds Van der Ziel, de kerkeraad ongevraagd in dit stuk geadviseerd? Maar er is iets anders: dat zijn de publieke effecten en aspecten van een schorsing in strijd met artikel 79 k.o.

7. Volgens K. S. schreef Greijdanus en zou hij schrijven over vragen van algemene aard in verband met de Drachtster schorsingen. Kennisname van wat Greijdanus schreef toont aan dat dit niet exclusief maar inclusief bedoeld is: hij schreef ook over de schorsingen zelf en wat er ter classis was voorgeval-

len. In een tweede artikel, in De Reformatie van 22 april 1938, blijkt een van zijn grieven te zijn: „En nauwkeurige omschrijving der overtreding van de geschorsten, en scherpe aanwijzing van het met Gods Woord strijdige van hunne handelwijze, ontbreekt er in”. Dat laatste wordt tegenwoordig gewoonte.

Samenvatting

Samenvattend hebben we aangetoond dat we ons niet met geheime aangelegenheden bemoeiden, toen we schreven over „Artikel 79 en artikel 31” in ons blad van 4 oktober, noch toen we op 11 oktober een tweetal correcties aanbrachten, doch dat we schreven over zaken die ons allen aangaan. Ook wij deden dat „met het oog op de toekomst, ook van het kerkverband” (K. S.). En dat niet als iemand die zich dringt in eens anders dienst - de rechtspraak in deze zaak laten we gaarne aan de kerk van Groningen-Zuid, de classis Groningen, de e.k. particuliere synode van Groningen over —, noch als een „die zich met eens anders doen bemoeit”. Maar de kerkelijke vergadering mogen tijdig weten dat ze geen soevereine clerus vormen, doch dat ze door het kerkvolk, dat niet uit onmondige leken bestaat, op de vingers gekeken en achteraf nagerekend worden. Zoals ook de broeders

K. Schilder en S. Greijdanus, die t.a.v. Drachten mannen-uit-het-kerkvolk waren, binnen een week, binnen veertien dagen, binnen drie weken op een slecht schorsingsbesluit, dat — zij het op andere wijze dan thans — met artikel 79 k.o. in strijd was, scherp en in afkeurende zin reageerden.

G. Visee.

BOEKBESPREKING

J. G. Meijer, „Ieder een eigen zegen” (Deel I). Goes 1963 (R.B.-serie jaargang XV no. 4, 8vo, geb. 218 pag.). Prijs f 5.50 (voor R.B.-leden f 3.60).

Dit is het eerste deel van een studie waarin Ds. Meijer van Heemse een uitleg geeft van de woorden door Jacob op zijn sterfbed tot en over zijn zonen gesproken, en voor ons bewaard in Gen. 49. Dit deel geeft een algemene inleiding en behandelt de spreuken gericht tot de eerste zes zonen. De schrijver zegt in zijn inleiding dat hij niet slechts de inhoud van deze spreuken wil ontleden, maar ook de historie der stammen schetsen en op grond van dit hoofdstuk de zegeningen aanstippen, die de gelovigen onder het Nieuwe Verbond genieten.

Het is geen geringe opgave over één bijbelhoofdstuk ca. 400 pagina's vol te schrijven. Gauw dreigt men, als men een tekst zó moet uitbenen, te vervallen in een te spitsvondige of te wijldropige exegese, waardoor men te veel in de tekst wil zien. Bovendien bergt de bedoeling, vanuit dit oude bijbelgedeelte te wijzen op de zegeningen van het Nieuwe Testament, het gevaar in zich dat men in deze spreuken, primair gericht tot bepaalde personen of stammen in bepaalde situaties, blijvende, „geestelijke” beloften en vermaningen wil lezen die in de tekst niet steeds te vinden zijn. Aan deze beide gevaren is de auteur m.i. niet genoeg ontkomen. Zowel de exegese als de uitwerking en toepassing der gevonden uitleg hebben bij mij vragen doen rijzen naar de grondigheid en juistheid van de gevolgde methode. Wel is waar staan er veel lezenswaardige en ware dingen in dit boek, maar de manier waarop ze gepresenteerd worden als uitleg van dié bepaalde tekst of als nieuw-testamentische beleving van dat zegenwoord, heeft mij niet kunnen overtuigen.

In zijn inleiding spreekt de auteur over het getal der twaalf stammen, teken van volheid van het volk Gods. Toch heeft hij zich niet genoeg rekenschap gegeven van de vragen op dit gebied. Vragen rijzen als: wat is de speciaal Israëlitische betekenis van dit twaalfstammensysteem — dat men ook elders in de oudheid terugvindt? Hoe somt de Schrift bij de verschillende gelegenheden de stammen op en wat is de betekenis

Geen onbegonnen werk

II.

De tijd ontbreekt mij Jeremias' bijdragen over de aanhangige zaak, die zich uitstrekt over de periode van 1927 tot 1962, breed in hun historisch verband te schetsen¹¹⁾. Op allerlei detail-vragen kunnen we eerst tijdens de gang van de colleges ingaan. We vestigen nu in dit algemeen college slechts de aandacht op één bepaald moment, dat een stimulans voor ons werk kan zijn.

De discussies over de vraag, of de kerk in de apostolische en na-apostolische periode de kinderdoop gekend heeft, staat tegen de achtergrond van een communis opinio, die de eerste twintig jaren van deze eeuw nog geheel beheerst en die naar mijn gevoelen resultaat van de 19e eeuwse liberale theologie is — een communis opinio door Jeremias als volgt onder woorden gebracht: Het Nieuwe Testament vermeldt nergens de kinderdoop; bijgevolg leert een argumentum e silentio, dat men hem niet kent. Daar Irenaeus ons het bestaan ervan verzekert, is de kinderdoop na het midden van de 2e eeuw opgekomen¹²⁾. Von Harnack is de grootmeester, die de soliditeit van dit standpunt schijnt te waarborgen. Nu is het belangrijk de methode te onderkennen, die tot dit resultaat heeft gevoerd. Ik zou die de *retrospectieve* willen noemen. Ze houdt in, dat men z'n standpunt in de kerkgeschiedenis daar neemt, waar voor het eerst expliciet van de kinderdoop sprake is en vandaar terugziet naar het daarachter liggende terrein en zich afvraagt, hoe daar nu de situatie moet zijn geweest¹³⁾. Het betekent in dit geval dus dat men zegt: ca. 180 na Christus vindt de kinderdoop plaats volgens het getuigenis van Irenaeus. *Vandaaruit* zien we nu terug op de oudste kerkgeschiedenis en het Nieuwe Testament, dat voor ons dan aan de horizont gelegen is en trachten te weten te komen, hoe daar de situatie is. Valt dan het getuigenis van Irenaeus weg, zoals Kurt Aland meent¹⁴⁾, dan schuift daarmee het standpunt, van waaruit de onderzoeker terugblijkt verder de geschiedenis in. In dit geval begin van de 3e eeuw¹⁵⁾ met als gevolg, dat het Nieuwe Testament als het ware verder in de nevels terugwijkt en ook bepaald wordt door het door de onderzoeker gekozen verderop gelegen historische standpunt.

A. Oepke heeft in de toonaangevende theologische wereld in 1928¹⁶⁾ voor het eerst een kritisch geluid tegenover deze

communis opinio laten horen. Vooral op instigatie van J. Leipoldt¹⁷⁾ betreft hij in de overweging de hellenistische mysteriegodsdiens (kinderwijdingen) én de doop van de kinderen van proselieten in het jodendom. Daarmee was inzonderheid in het tweede geval een beduidende wending aangebracht: het Nieuwe Testament wordt niet gelezen vanaf een verder gelegen kerkhistorisch standpunt, maar *in zijn eigen omgeving*. Vanuit de nu in geding gebrachte gegevens komt het er uiteraard met de vraag naar de kinderdoop in het Nieuwe Testament heel anders voor te staan. Meende men tot nog toe binnen de retrospectieve methode, dat men aan het argumentum e silentio wel genoeg had en de conclusie wel vaststond: het Nieuwe Testament kent de kinderdoop niet, nú bleek ook in dit geval hoe ontoereikend dit argument is. De klemmende vraag werd: zegt het Nieuwe Testament niet veel meer, dan men het wel wil laten zeggen? Aan de discussie namen in deze jaren deel J. Leipoldt¹⁸⁾ en H. Windisch¹⁹⁾.

Aan het einde van de dertiger jaren en in de loop van de veertiger jaren mengt zich dan Jeremias volop in het debat en o.a. Oscar Cullmann²⁰⁾. In de uiteenzettingen van Jeremias treedt het hellenistische materiaal geheel terug, terwijl de aandacht zich concentreert op de gegevens uit het Oude Testament²¹⁾ en het jodendom van de intertestamentaire periode. *Vandaaruit* inzonderheid vindt de taxatie en interpretatie van de Nieuw-Testamentische gegevens (I Kor. 1 : 16, Hand. 16 : 15 e.a.p., Kol. 2 : 11, II Kor. 1 : 22, Rom. 4 : 11 e.a.p., Hand. 2 : 38 sq., I Kor. 7 : 14, Hand. 21 : 21, Mc. 10 : 13-16) plaats. Tegen hun eigen achtergrond gezet en in eigen omgeving gelezen, spréken ze nu en bieden ze ook de moeilijkheid de oudste kerkhistorische (en archeologische) gegevens, waarin niet expliciet over de kinderdoop gesproken wordt, maar die slechts bevredigend in deze richting zijn te interpreteren, te benaderen. Waarna dan — van deze zijde komende — de expliciete getuigenissen vanaf Irenaeus niet opdoemen als zonderlinge rotsformaties in een laagvlakte, getuigenissen, waarvoor coute que coute een verklaring uit de latere kerkgeschiedenis moet gegeven worden, maar die als vanzelfsprekend worden ingepast in het historisch geheel, zonder dat daarbij het principiële verschil tussen het Nieuwe Testament en de latere documenten genegeerd wordt.

Ik kies voor deze methode, die aan die van Von Harnack tegengesteld is, de term: *prospectief*. *Retrospectief* en *prospectief*, de termen doen duidelijk — ik ben me dat bewust — de interesse van de kerkhistoricus kennen. Spreekt men vanuit het Oude Testament of de intertestamentaire periode, dan is bij de tweede methode vanzelfsprekend het Nieuwe Testament het eindpunt. Maar vanuit de interesse van de kerkhistoricus is in deze beide termen naar mijn gevoel de tegenstelling wel aangegeven: *principieel* ziet de eerste methode van een vast punt (in ieder geval: van een vast geacht punt) uit de latere geschiedenis terug en reconstrueert zó de eerdere geschiedenis met insluiting van het Nieuwe Testament, terwijl de tweede methode *principieel* vanuit het Nieuwe Testament vooruitziet naar de latere kerkgeschiedenis, en dat volhoudt bij een moeilijk punt als de kinderdoop.

Zoals de prospectieve methode Oude Testament (en Jodendom) als achtergrond van het Nieuwe Testament ziet, zo ziet zij het Nieuwe Testament als noodzakelijke achtergrond van de kerkgeschiedenis. Een zaak van reliëf dus. Inderdaad, maar men weet uit de homiletiek van hoeveel gewicht zo'n zaak is. Het is zonder meer voor de interpretatie een levenskwestie.

Deze tegenstelling is niet slechts van betekenis, omdat een latere methode van werken (Jeremias) daarmee van een oudere (Von Harnack) zou zijn te onderscheiden. Want nadat Jeremias in 1958 zijn beschouwingen had afgerond in de samenvattende studie *Die Kindertaufe in den ersten vier Jahrhunderten*, scheen het wel alsof de prospectieve methode tot een communis opinio had gevoerd, die zich in de plaats van die uit de 19e en het begin van de 20e eeuw had gevestigd²²⁾, maar spoedig meldde zich een uiterst bekwaam woordvoerder van de retrospectieve methode in Kurt Aland, die in zijn „*Die Säuglingstaufe im Neuen Testament und in der alten Kirche* van 1961 een „*Antwort an Joachim Jeremias*” gaf, waarin hij met een overvloed van materiaal aan teksten en dito scherpzinnige interpretaties en hypothesen voor het goed, eigenlijk het exclusieve recht van de retrospectieve methode en haar negatieve resultaat voor wat het bestaan van de kinderdoop in de oudste kerkgeschiedenis betreft, een geduchte lans brak.

Van roomse zijde is de overwinningskrans al aan Aland uitgereikt²³⁾. Zijn snelle triump aan dit front is wel enigszins te verstaan, want Rome kan, ook al valt het Nieuwe Testament voor de kinderdoop uit, zich

van hun onderlinge volgorde? In hoeverre spreken de historische ontwikkelingen mee bij deze opsommingen, waar verschuift de nadruk van het historische naar het symbolische van dit twaalfstal? Hoe fungeren ze in teksten als Openb. 7 e.a.? Een niet voldoende doordenken daarvan wrekt zich hier en daar: mag men het feit dat de stammen in Openb. 7 genoemd worden met hun verzegelden interpreteren als profetie dat die bepaalde **Israëlietische** stam een toekomst heeft (p. 59)? Mag men het feit dat Dan in Openb. 7 ontbreekt zo uitleggen: „de stam Dan is niet meer. In zijn zonde heeft hij zich dermate verhard, dat de Heere hem alle zegen ontnomen heeft” (p. 29)? Is het niet veel eerder zo dat om het symbolische twaalfstal te bereiken één stam is overgeslagen, zoals iets dergelijks gebeurt in het geslachtsregister van Christus in Matth. 1 (3 x 14 namen!), waar men de ontbrekkenden niet mag zien als uit de heilige linie geschrapten? Wat zegt het ons dat b.v. in I Kron. 7 de geslachtsregisters van Dan en Zebulon ontbreken? Mag men het feit dat Zebulon in Gen. 49 vóór Issaschar wordt gezegend interpreteren als een promotie, in het licht van de grote variatie in de volgorde der stamnamen in schriftgedeelten als Deut. 33, Num. 1 en 26, Joz. 13 v., Ez. 48 en Openb. 7? Deze vragen stellen, is m.i. ze ontkennend beantwoorden.

Bepaalde ideeën blijken de auteur op hinderlijke wijze te beheersen. De notitie in vs. 28 dat Jacob hen zegende „ieder met een eigen zegen” wordt zo verstaan dat niet slechts iedere stam

zijn eigen, **speciale** zegen krijgt, maar ook inderdaad een **zegen** en geen vloek ontvangt (p. 33 v.). Iedere stam krijgt van God een woord, dat ergens positief geladen moet zijn! Waar dat ontbreekt, is het schijn. Ruben, Simeon en Levi worden alleen berispt of gevloekt, beroofd van hun voorrechten en verstrooid, zou men al lezende denken. Maar neen, zegt de auteur, blijkens vs. 28 moeten ook zij een **zegen** hebben. Welnu: Ruben wordt wel als eerstgeborene gedegradeerd, maar niet geëxcommuniceerd, en het opschrift van het hoofdstuk luidt: Ruben, **nog** lid der kerk. Simeon en Levi worden wel gevloekt en verstrooid, maar verstrooid **in** de kerk. Dat is de zegen die deze drie stammen ontvangen! Dit is ons echter te schematisch, en dit schematische vloeit voort uit een misverstaan van vs. 28. Dit vers wil niet zeggen dat allen ook persé een **zegen** kregen, maar dat allen bij deze zegenceremonie aanwezig waren, allen hun spreuk ontvingen, ieder met eigen inhoud, rijk aan belofte of straffend. Het Hebreuws spreekt trouwens van „ieder al naar gelang zijn zegen”. Het woord zegen wordt hier generaliserend gebruikt voor alle spreuken die de stervende aartsvader uit, en die profetische kracht hebben Ook Ezaü werd „gezegend”, maar ontving in feite een vloek (Gen. 27: „Ver van het vette der aarde...” enz.). Zegen is hier ongeveer: profetisch afscheidswoord, dat typeert en de toekomst bepaalt.

De zegenspreuken in Gen. 49 hebben een zeer dichterlijke vorm, die zijn eigen eisen aan de

uitleg stelt. Zegenformules waren meestal poëtisch, rhythmisch van aard. Dat vond zijn oorsprong in de gedachte dat een zegen, een zwaar geladen machtswoord, zo extra sterk werd. Ook toen die gedachten op de achtergrond raakten, bleef de poëtische vorm (vgl. Gen. 27, Deut. 33 en de spreuken van Bileam). Dat is niets bijzonders, en daaruit mag men niet afleiden (p. 30 v.) dat de zegeningen voor Israël zó rijk waren dat ze slechts in beeldende dichterlijke taal onder woorden konden worden gebracht! En hieraan mag men dus geen beschouwingen vastknopen over Christus beeldspraak in de gelijkenissen — wat volgens Matth. 13 een geheel ander doel had. Wel moet men zich realiseren dat deze poëzie en beeldspraak behoedzaam moet worden uitgelegd, evenals men de gelijkenissen niet zó mag verstaan dat ieder détail, persoon of gebeurtenis iets verbeeldt. Men moet het geheel en de grote lijnen verstaan. Dat heeft Ds. Meijer niet voldoende in rekening gebracht.

De Hebreeuwse poëzie gebruikt vaak het parallelisme, waarbij twee vershelften in enigszins andere woorden precies hetzelfde zeggen. Als we dit beseffen zullen we de auteur niet kunnen volgen als hij vs 2 aldus interpreteert (p. 12): luistert, niet slechts naar de particuliere woorden van uw vader Jacob, maar ook naar de geïnspireerde profetie van **Israël**, de vorst Gods, door wie de Geest spreekt. De naam Israël zegt volgens de auteur: God zelf is aan het woord, en herinnert de zoons aan het gebeuren van Pniël: slechts via geloofsstrijd verkrijgt men

op de traditie blijven baseren, zoals het dat ook bij veel behoudender oordeel op het punt in kwestie reeds doet²⁴). Maar als gereformeerde theologen weten we wat op het spel staat. Aland kan wel verzekeren²⁵, dat hij ondanks het resultaat van zijn onderzoek de bediening van de kinderdoop in de kerk van vandaag voor noodzakelijk en legitiem houdt, maar wanneer hij dat expliciteert²⁶, dan komt hij toch eigenlijk niet verder, dan ook zijnerzijds te gaan werken met een **traditie** — in dit geval dan een 'reformatorische', maar toch slechts een traditie! — Dat kan ons weinig troosten, want Alands negatieve resultaat doet voor óns de vraag klemmend worden: staan wij dan wel op de weg van het Nieuwe Testament met een kerkdienst, waarin voornamelijk de kinderen worden gedoopt? Het toetsen van Alands historisch (archeologisch) en exegetisch materiaal is dus voluit noodzakelijk; daarom moeten straks de handen uit de mouwen. Want ons uitgangspunt zegt ons ook: de vlotte, partijdige beslissing is helemaal uit den boze. Maar daarom is het óók en eerst noodzakelijk Alands negatieve resultaat te zien tegen de achtergrond van zijn — wezenlijk liberale — **retrospectieve** methode. We achten Jeremias antwoord uit 1962 **Nochmals: Die Anfänge der Kindertaufe** dáárom zo sterk, omdat het de concrete toetsing van het materiaal niet uit de weg gaat, dit gaat zelfs voorop, maar het dan ook niet ontwijkt door te stoten tot **principiële** kritiek²⁷). Aland neemt zijn standpunt op die plaats in de kerkgeschiedenis, waar hij voor het eerst gewag van de kinderdoop acht gemaakt — begin 3e eeuw. Moet hij nu het opkomen van de kinderdoop verklaren, dan wijst hij er niet alleen op, dat de kerk nu 'kerk-van-volwassenen' — òf is geworden (dat is al o.i. rijkelijk speculatief), maar meent hij — teruggrijpend op een hypothese van H. Windisch²⁸) — ook op een innerlijke oorzakelijkheid te kunnen wijzen: vooral in deze tijd breekt z.i. de leer van de erfzonde door. En wie meent, dat de kinderen in zonde ontvangen en geboren worden, moet tot de noodzaak van de kinderdoop komen; de doop is immers het reinigingsbad van de zonde. Maar in opkomen van Pelagius voor de onschuld van het jonggeboren kind klinkt nog Paulus' woord van de heiligheid der kinderen door²⁹).

Daar heeft men dan de consequentie van het uitgangspunt! De kinderdoop, ook de doop in het algemeen, wordt opgevat zoals veelszins in de 2e, 3e eeuw gebruikelijk werd, maar de Nieuw-Testamentische verbanden, waarin over de doop gesproken

wordt, vallen weg. En Paulus wordt nota bene vanuit Pelagius geïnterpreteerd! Dat heeft dan ook als gevolg, dat we Aland, die toch de teksten zo door en door kent en die altijd voor de tekst geïnteresseerd is, eigenlijk achteloos voorbij zien gaan aan het materiaal, dat Jeremias e.a. uit het O. Testament en uit de omgeving van het Nieuwe Testament naar voren hebben gebracht ten bate van het verstaan van de desbetreffende passages van het Nieuwe Testament zelf. Ik moet hier met aanduiding en blote verzekering volstaan. Maar het één hangt met het ander samen. Ondanks de briljante exposés dringt zich bij de bestudering van Alands studie onontwijkbaar de gedachte op: hoeveel breder is Jeremias' interesse! Hoeveel intenser en intensiever de coöperatie tussen de vakgenoten en de coördinatie van de resultaten op de onderscheiden vakgebieden! Men hoort bij hem inderdaad de stem van de oudtestamenticus doorklinken, die van de kerkhistoricus niet minder; de rabbinica leveren hun aandeel en, inzonderheid, de 'theologie van het Nieuwe Testament' op de basis van een nauwkeurige detail-exegese. Zouden we dan niet echt blij zijn als gereformeerde beoefenaars van de theologie, wanneer we bij de voortgang van de discussie steeds sterker die elementen naar voren zien komen, die in de confessionele bewijsvoering van de plicht en het recht tot de kinderdoop van ouds een plaats hebben: de wezenlijke eenheid tussen besnijdenis en doop, tussen Oud en Nieuw Verbond, de verbondenheid van de geslachten („gij en uw huis”) krachtens het Verbond der genade, dat de kinderen „alzoewel als”³⁰) de volwassenen omvat, de heiligheid van de kinderen der gelovigen, de universele en eschatologische reikwijdte van het heil, dat in de Doop tot ons komt, waarover het formulier van de Doop in de Gereformeerde Kerken gebruikelijk zo sterk spreekt, wanneer het, wat wij „in Christus hebben”, ziet dóórtrekken „totdat wij eindelijk onder de gemeente van de uitverkorenen in het eeuwige leven onbevlekt zullen gesteld worden”.

(wordt vervolgd)

¹¹) Bibliografisch alleen reeds is de zaak interessant. Jeremias begon over de kwestie te publiceren in de **Rigasche Rundschau**, 58e jrg., no. 55 (10 mrt. 1927), zie de hierna genoemde brochure p. 3, nt. 4. In 1938 verschijnt in Göttingen zijn **Hat die älteste Christenheit die Kindertaufe geübt?** Hiervan verschijnt een tweede „völlig neu bearbeitete Auflage” in 1949. Het eerste hoofdstuk van de 1e druk „Der Stand der neueren Debatte” behandelt nu afzonderlijk de perioden 1928-1930 en 1937-1949 (p. 5 en 9). In een addendum (p. 49) wijst Jeremias dan op het opstel van E. Stauffer, **Zur Kindertaufe im Urchristentum** van 1949, dat

zeer stimulerend voor hem schijnt te zijn. In 1958 is dan niet alleen, wel allereerst, Stauffers bijdrage verdisconteerd, maar ook allerlei ander (o.m. archeologisch en kerkhistorisch) materiaal verzameld. Het overzicht van het verloop der discussie is echter vervallen. Nu verschijnt de studie onder nieuwe en bredere titel: **Die Kindertaufe in den ersten vier Jahrhunderten**. Wanneer dan Kurt Aland tegen de resultaten van deze laatste studie storm loopt in zijn **Die Säuglingstaufe im Neuen Testament und in der alten Kirche. Ein Antwort an Joachim Jeremias**, München 1961. (serie: **Theologische Existenz Heute**) antwoordt Jeremias met zijn **Nochmals: Die Anfänge der Kindertaufe. Eine Replik auf Kurt Alands Schrift: „Die Säuglingstaufe im Neuen Testament und in der alten Kirche”**, München 1962 (eveneens in de serie **Theol. Existenz Heute**). Vooral ook van betekenis voor de laatste ontwikkeling van Jeremias m.b.t. de exegese van 1 Kor. 7 : 14, cf. p. 31 sq.

¹²) Jeremias, **Hat die älteste Christenheit**, etc., p. 3. ², p. 5.

¹³) Cf. Jeremias, **Nochmals: die Anfänge etc.**, p. 7.

¹⁴) Aland, **Säuglingstaufe**, p. 34 sq.

¹⁵) o.c., passim en vooral p. 71 sqq.

¹⁶) In Festschrift voor L. Ihmels **Das Erbe Martin Luthers**, Leipzig 1928, p. 84 sqq., **Zur Frage nach dem Ursprung der Kindertaufe**.

¹⁷) Jeremias, **Nochmals: die Anfänge**, p. 7 cf. **Das Erbe Martin Luthers**, p. 87 nt. 1.

¹⁸) J. Leipoldt, **Die urchristliche Taufe im Lichte der Religionsgeschichte**, Leipzig 1928.

¹⁹) H. Windisch, **Zum Problem der Kindertaufe im Urchristentum**, Z N T W., XXVIII (1929), p. 118 sqq. Oepke reageerde met: **Urchristentum und Kindertaufe**, Z N T W., XXIX (1930), p. 81 sqq.

²⁰) Oscar Cullmann, **Urchristentum und Gottesdienst**, Bazel 1944, p. 79 sqq. en **Die Tauflehre des N.T.'s**, Zürich 1948, p. 65 sqq.

²¹) Jeremias, **Die Kindertaufe**, p. 23 sqq.

²²) J. van Genderen brengt deze dan ook onder woorden. **Chr. Enc.** 2 IV, p. 251 s.v. Kinderdoop. Cf. Aland, **Säuglingstaufe**, p. 5: „Dabei schien die von klangvollen Namen geführte Gruppe derer, die mit Sicherheit eine Übung der Kindertaufe von den Anfängen der Kirche an behaupteten, immer erfolgreicher im Ausbau ihrer Position. Das 1958 veröffentlichte Buch von Joachim Jeremias: „Die Kindertaufe in den ersten vier Jahrhunderten” (...) schliesslich schien diese Position unergreifbar zu machen”.

²³) C. M. v. Winde O.F.M. in **Vigiliae Christianae XVII** (1963), p. 50: „Alands Ausführungen dürfen ohne weiteres überzeugend genannt werden. Wenn es ausser den von Jeremias angeführten Texten keine Zeugnisse für die Säuglingstaufe im christlichen Altertum gibt, so kann die Existenz dieser Praxis im Neuen Testament und in den alten Kirche nicht angenommen werden”.

²⁴) Cf. Christine Mohrmann in de vertaling van **Tertullianus' Apologeticum en andere geschriften uit Tertullianus' voor-montanistische tijd**, Utrecht/Brussel, 1951. (serie: **Monumenta Christiana**), p. 267/8: „dit gebruik, dat op de Christelijke traditie berust”.

²⁵) Aland, o.c., p. 6.

²⁶) o.c., p. 82 sqq.

²⁷) Jeremias, **Nochmals: die Anfänge etc.**, p. 6, 64 sqq.

²⁸) Windisch, o.c., p. 134 sqq.

²⁹) Aland, o.c., p. 76.

³⁰) Heid. Cat., Z. 27.

Gods beloften, niet door eigen middelen. Dit alles uit de enkele naam **Israël** halen, hier alleen poëtisch naast Jacob gebruikt, is de tekst meer laten zeggen dan hij wil. Iets dergelijks gebeurt wanneer van vs. 9, waar Juda vergeleken wordt met een leeuw en een leeuw, gezegd wordt dat hierdoor getekend wordt dat Juda niet slechts strijdbaar en krachtig, maar ook trouw en zorgzaam is (wat breed wordt uitgewerkt i.v.m. David en Christus). Maar de parallelie, een leeuw — een leeuw, gevolgd door: „wie kan die opjagen”, maakt duidelijk dat beide beelden één ding zeggen: Juda is sterk, ongenaakbaar (nog afgezien van het feit dat de vertaling „leeuw” fout is, omdat het hier een dichtelijk woord betreft dat ook leeuw betekent!). Het dichtelijk meervoud „zeeën” (= de grote zee), in vs. 13 interpreteert Ds. Meijer als volgt: „In het meervoud zeeën ligt niet minder dan Gods **zendingsbevel** aan Zebulon opgesloten!” (p. 166), waarbij hij alleen boven dit hoofdstuk de tekste in de oude vertaling citeert!

De poëtische spreuken vormen een **eenheid**, en vragen er om zo verklaard te worden. Dat heeft de auteur vaak niet gedaan, als hij uit allerlei afzonderlijke momenten, ja woorden, allerlei conclusies over de stam, zijn wezen en taak gaat trekken. Bij de bespreking van Issaschar, b.v. schrijft hij 20 pag. vol over het wezen en de functie van de ezels, als dienende figuur, gratis en daarom symbool van liefdedienst, niet geschikt voor de oorlog en dus bestemd voor vreedienst. Daaruit leidt hij allerlei af voor de stam: liefdedienst jegens medestammen, evangeliserende taak onder de heidenen waarmee hij in contact komt, strijd met het woord jegens het ongelof, terwijl tegelijk uitvoerig wordt uiteengezet hoe deze taken er voor de N.T.-ische gelovige liggen en dienen te worden vervuld. Heel dit exposé is niet ter zake, omdat de tekst niet zegt: Issaschar is een ezels, vervult onder de stammen en in de wereld de functie die de ezels in de mensen- en dierenwereld heeft, maar: Issaschar is een dwarse, luie, gemakzuchtige figuur, uit op eigenbelang, eigenschappen die haast spreekwoordelijk in de ezels verenigd zijn!

Ds. Meijer doet zijn best vanuit dit hoofdstuk de lijnen door te trekken naar het heden en paranetisch toe te spitsen. Dit is niet gemakkelijk. De grote heilshistorische lijnen in dit hoofdstuk zijn wel te vinden: het gaat om Gods volk, waaruit de Christus geboren wordt, die hier in de zegen van Juda (misschien) reeds aangeduid wordt. We zien de strijd om dit volk dicht bij God te houden en voor te bereiden op zijn roeping in de wereld. Maar de spreuken ieder voor zich te laten spreken voor het heden is moeilijker. De auteur is er van overtuigd dat ze ons wat te zeggen hebben.

Naar aanleiding van vs. 1 merkt hij op, na gezegd te hebben dat „in de toekomstige dagen” evengoed kan vertaald worden met „in het laatste der dagen”: „over alle eeuwen strekt de profetie zich uit, de verre toekomst wordt in de zegeningen onthuld”. Toch krijgt men bij lezing van dit hoofdstuk niet de indruk dat hier ver in de toekomst geblikt wordt: De mysterieuze Silo wordt genoemd, waarmee vermoedelijk eerder David of Salomo dan rechtstreeks de Messias is bedoeld. Maar verder blijft alles volstrekt in het (vroeg) O.T.-ische vlak. Het is trouwens niet juist te vertalen als: „in het laatste der dagen”; het Hebreeuws spreekt van de toekomst, niet van het einde der dagen!). Van de wijze waarop de auteur deze profetie actueel wil verstaan geven we een paar voorbeelden. N.a.v. de profetie over Zebulon's woonplaats in Noord-Israël, op de grens van het heidendom, zegt hij: „Over Zebulon heen immers profeteert de Heilige Geest over de woonplaats van de nieuw-testamentische kerk” (p. 145). Wij achten een dergelijke uitspraak ongeoorloofd, en verder gaan dan waartoe de Bijbel ons recht geeft. Wel kan men zeggen dat er parallellen zijn tussen de situaties en problemen van bepaalde stammen en die van de N.T. kerk, zoals de auteur dikwijls laat zien, maar verder zou ik niet willen gaan. Trouwens een dergelijke uitspraak is alleen mogelijk op grond van de exegese die Ds. Meijer geeft van vs. 13. I.p.v. er een profetie in te zien over Zebulon's woonplaats in Kanaän en economische mogelijkheden en eventuele dreigende gevaren, en meer niet, interpreteert hij dit vers heel anders. Hij leest de zegswijze: „zijn zijde (eventueel achterkant) zal naar Sidon zijn” niet als een geografische aanduiding, maar n.b. als een goddelijk **bevel** om het heidendom de rug toe te keren, en om eerst vanuit de kerkgemeenschap de wereld als gevechtsterrein met het woord te betreden. Vandaar uit wordt — via de bovengenoemde profetie „over Zebulon heen” — de N.T. Kerk gewezen op zijn positie en taak. Een ander staal van zijn methode vinden we als de auteur n.a.v. de naam Zebulon opmerkt: „Zebulon”, aldus Lea: Ik hoop dat Jacob bij mij gaat wonen. „Zebulon” zo zei God. Ik profeteer, dat ik, de Heere, bij deze stam zal wonen.” Op grond hiervan wordt vervolgens getekend hoe die „profetie” is vervuld via Christus' optreden in Galilea (p. 175). Afgezien van de twijfelachtige waarde der naamverklaringen uit Gen. 29 en 30, mag men in ieder geval een naam niet op deze manier „profetisch laten buikspreeken”.

Hoe gezocht de uitwerking soms is blijkt uit wat Ds. Meijer ons zegt over vs. 3. Jacob spreekt Ruben aan als: „mijn eerstgeborene”. De schrijver voegt er aan toe: „Op het moment dat Jacob zijn oudste zoon toespreekt, zegt de Geest van de komende Christus tot allen: „mijn eerstgeborene zijt gij”, waarna een exposé volgt over het volk Israël, Gods eerstgeborene en de N.T. Kerk, als de vergadering der eerstgeborenen (Hebr. 12 : 23). Het is opvallend dat in al deze gevallen niet gezegd wordt: mijn inziens licht hierin besloten...., maar dat direct de **Heilige Geest** als spreker wordt gepostuleerd!

De auteur zegt heel wat over de geschiedenis der stammen, met name uit de richtertijd, als illustratie bij de uitwerking der zegenen. Inderdaad spreekt de historie hier verhelderend. M.i. moeten we wel voorzichtig zijn uit de tijd na Salomo te veel te willen beweren over de stammen. Nadat Salomo bewust de stammenorganisatie doorkruist had door zijn districtenstelsel, verdwijnt de eigen aard der afzonderlijke stammen steeds meer. Wel vinden we kleine groepen of personen, van wie het een en ander wordt gezegd. Maar dit mogen we niet generaliseren. Op pag. 208 wordt Baësa ten tonele gevoerd, die (toevallig) een koning was uit de stam Issaschar, en zijn doen en laten wordt generaliserend getekend als bewijs voor de mentaliteit van de hele stam (zoals men ook in Luc. 2 wel de profetes Anna als vertegenwoordigster van de stam Aser tekent, terwijl zij in feite een eenzame figuur is). Zo'n voorbeeld is suggestief, vooral als daaraan de doorgaande lijn van het gedrag der stam gedemonstreerd kan worden, maar m.i. niet geheel verantwoord.

Enkele historische vragen hebben niet genoeg de aandacht gekregen. Zo zou een systematische vergelijking van de spreuken van Jacob met die van Mozes in Deut. 33 hebben kunnen aantonen in hoeverre de historische ontwikkeling hierin verdisconteerd is. En met name zou de latere situatie der stammen, eenmaal gevestigd in Palestina, vergeleken moeten worden met de hier gedane profetieën. Zo valt het op dat wat hier van Zebulon voorzegt wordt, niet is uitgekomen! De stam woont in Galilea, niet aan de zee, ver van Sidon, met tussen zich en de zee in Aser, en tussen zich en het heidense noorden Naftali, en later Gad, vgl. Joz. 19 : 27 en 34. Wat zegt deze situatie ons i.v.m. Gen. 49?

Tot slot nog enkele losse opmerkingen:

p. 10. De gedachte van een op zijn sterfbed zijn zelfzucht overwinnende Jacob, die om zijn naaste bekommerd is, is niet juist. Voor het oosters besef zijn de zonen, vooral bij zijn naderende dood, 's vaders eigen ik, daarin leeft hij verder. Dit zegenen is dus niet maar enkel uiting van naastenliefde.

p. 45. Het probleem waarom de lievelingszoon Jozef minstens de helft van het eerstgeboorterecht krijgt wordt niet opgelost. Dat Ruben het verliest, en waarom is duidelijk. Maar waarom ontvangt Juda als meest in aanmerking komende, oudste, niet alles? Is hier toch sprake van een door liefde bepaalde voorkeur?

p. 58. Dat Ruben in Ez. 48 en Openb. 7 voorkomt impliceert volgens de auteur dat hij zich bekeerd heeft, ja dat voor alle stammen (behalve Dan!) nog een toekomst is weggelegd. Mogen wij deze apocalyptische, symbolische teksten zo interpreteren? Wat zeggen ze voor de stam als groep **Israëlitische mannen**?

p. 63. Dat de oorsprong van de zonde van Simeon en Levi zou liggen in Jacobs verzuim om zich te Bethel te vestigen kan ik niet inzien. Jacob beloofde niet in Bethel te gaan **wonen**. Bethel en Sichem waren gelijkwaardige pleisterplaatsen. Hij beloofde alleen dat de opgerichte steen een „Bethel” zou zijn (wat waarschijnlijk hier niet betekent: tempel Gods), en dat hij tienden zou brengen. Trouwens zowel te Bethel als te Sichem woonde hij tussen de heidenen en was er aanleiding genoeg tot contact. De beoordeling van Dina's uitstapje is nogal rechtlijnig. Wat denkt de schrijver van Abrahams vriendschap en bondgenootschap met Aner, Eskol en Mamre in dit verband? De Bijbel schrijft zeer neutraal: „ze ging de meisjes des lands bezoeken”. Wij behoeven niet strenger te oordelen.

p. 67. Dat de zonde van Simeon en Levi in eerste instantie woordverlating zijn zou, omdat ze de Amorieten hadden uitgemoord, hoewel God tot Abraham gezegd had dat hun ongerechtigheid nog niet vol was, lijkt me erg gezocht. De andere gronden waarom hun optreden te veroordelen is, die de auteur ook noemt, hadden voorop moeten staan.

p. 74. De „gereedschappen die werktuigen van geweld zijn”, zijn wel de messen, waarmee de besnijdenis is verricht of waarmee de moord op de Sichemieten is gepleegd. Spreken van landbouwgereedschap, dat in drift gebruikt zou kunnen worden als wapen, is minder juist. De uitdrukking „stieren verlamd hebben”, is waarschijnlijk niet bedoeld als aanduiding van mishandeling van de veestapel der Sichemieten, maar als poëtische omschrijving van het via de besnijdenis weerloos maken der manlijke Sichemieten!

p. 92. Juda's omgang met Tamar kan men niet zomaar als bloedschande typeren. Volgens

oud oosters recht was soms, bij in gebreke blijven der broers van de kinderloos gestorven echtgenoot, de schoonvader gerechtigd tot het aangaan van een leviraatshuwelijk. Hiertoe bracht Tamar Juda op slinkse wijze.

p. 137. Het is voor mij onduidelijk waar de auteur de gedachte vandaan haalt dat Zebulon de minst bedeelde zou zijn, waaraan hij een beschouwing vastknoopt over de onderscheiden functies van de leden van het lichaam der Kerk in het N.T. Noch de oplossing dat nu eenmaal één het minste moet hebben, noch de opmerking dat, daar het een gave van God is, het toch in ieder geval een rijke zegen is, zeggen in dit verband veel.

p. 147. Wat geeft de auteur het recht te verklaren dat God Sidon zegent terwille van Zebulon? Denk hier aan Hiram's bijdrage tot de tempelbouw?

p. 170. Dat Christus daarom zijn discipelen opdroeg na zijn opstanding naar Galilea te gaan, omdat Zebulon de haven der zeeën is en dus een wereldwijde blik heeft, is niet te bewijzen. Indien hier meer achter zit, dan een terugkeer naar de streek van Christus' meest intensieve werk, hangt dit waarschijnlijk samen met de Joodse gedachte, die de eschatologische gebeurtenissen plaatst in Noord-Palestina, waar ook Armageddon te zoeken is (= „Berg van Megiddo”).

We zijn ons er van bewust op veel punten critiek geleverd te hebben op het boek van Ds. Meijer. Maar het is van belang te wijzen op het gevaar dat erin gelegen is een bijbelwoord te veel te willen laten zeggen. Dat gebeurde in dit boek nogal eens, en door een onjuiste of te spitsvondige exegese, en door een m.i. onverantwoord actualiseren der spreuken: door te vluchtige associaties met N.T. gegevens, en door zo de profetie van Jacob dingen te laten zeggen of aanduiden, die daarin niet ter sprake komen. Dit neemt niet weg dat er goede passages in het boek te vinden zijn, en voorbeelden van juiste uitleg. Maar de wijze waarop soms gedachten over Israël, de N.T. Kerk en het geloofsleven gepresenteerd worden als in de Jacobsspreuken vervat, als **exegese** van een bijbelhoofdstuk, of als N.T.-isch verstaan daarvan, lijkt mij het gevaar van Schriftmisbruik in zich te bergen.

K. R. Veenhof

PERSCHOUW

Een „In memoriam Dr J. Schouten”

Er is vooral door de ouderen onder ons een schok van ontroering gegaan toen ze hoorden dat Dr Jan Schouten was heengegaan.

Zij hebben hem gekend in zijn volle kracht. Een man, met een rotsvast geloof, onverschrokken, door en door eerlijk, volkomen belangeloos, gereformeerd van de oude stempel, een volksredenaar in de beste zin van het woord, een geducht en fair debater, antirevolutionair tot in het merg van zijn beenderen.

Ik herinner me nog levendig dat ik hem voor het eerst hoorde. 't Was in 1919, op de bondsdag in Dordrecht. Hij sprak over: Tweeërlei opleiding of orde en wanorde. Zijn Rotterdamse o's hoor ik nog! Het jaar daarvoor was Schouten, tegen de wil van de partijleiding — hij stond op de laatste plaats van de lijst — vooral door de jongeren die hem van de „J.V.” kenden in de Tweede Kamer gebracht. En hij is kamerlid gebleven.

In Antirevolutionaire Staatskunde schreef de redactie-secretaris mr J. H. Prins het volgende „In memoriam”:

In juli 1962 werden de lezers van dit orgaan er van in kennis gesteld, dat dr J. Schouten besloten had af te treden als voorzitter en lid van de redactie van Anti-Revolutionaire Staatskunde. Sinds 1955 trok Schouten zich successievelijk doch zeer consequent terug uit onderscheidene ambten welke hij bekleedde. Het voorzitterschap van de redactie behoorde met het voorzitterschap van de Doctor Abraham Kuypertstichting tot de functies welke hij het laatst neerlegde.

In eerste aanleg gevormd op de jongelingsvereniging, heeft hij zich vervolgens door zelfstudie, door ontzaglijk veel te lezen, een brede kennis verworven en, wat niet van iedere academicus kan worden gezegd, zich die kennis waarlijk eigen gemaakt. Hij heeft zich een visie verworven op staat en maatschappij, een visie waarin geloofsinzicht en politiek inzicht onverbrekkelijk waren verbonden. Zijn ononderbroken plichtsgetrouwe en nauwgezette arbeid in het parlement en daarbuiten ging om niets anders dan om juist van die samenhang tussen christelijk beginsel en politieke praktijk getuigenis af te leggen. Al zijn werken, en eigenlijk ook zijn

schaarse vrije tijd, stond in dienst van dit getuigenis.

Toen hem in 1958 dank werd gebracht voor zijn werk, antwoordde hij: „Als gij mij van uw waardering wilt doen blijken, dan zeg ik: ik ben bereid dat te ondergaan, zij het ook met moeite. Maar ik ben bereid het te ondergaan als die waardering blijkt uit uw werk. Uit uw werk voor de partij, uit uw werk in en voor ons volk. Uit uw werk voor onze natie en voor onze staatsgemeenschap en voor onze staatsinstellingen. Als gij werkt voor de publieke zaak, om in die publieke zaak met Gods hulp te doen doordringen die wezenlijke krachten van het Christelijk geloof, waarin we iets zien van Gods majesteit, waarin we iets zien van de rijkdom van Zijn gunst in Christus Jezus ons bewezen. Voor mij hangen geloof en vrijheid, geloof en staatkunde, geloof en staat, zo samen dat ik ze nooit van elkander kan losmaken, en dat ik altijd weer pog als ik in de gelegenheid ben, om daar anderen iets van te laten zien.”

Door aan deze eenheid van beginsel en praktijk, van beginsel en staatkunde, van beginsel en wetenschap gestalte te geven in zijn leven en in zijn politieke handelen kon Schouten worden de door vrijwel iedereen gerespecteerde en vertrouwde leider van de Anti-Revolutionaire Partij.

Schouten en de partij waren ten nauwste met elkaar verbonden. Deze band is tot stand gekomen en gegroeid tijdens de duizenden redevoeringen, welke Schouten in de loop van zijn leven overal in het land heeft gehouden. Er zullen weinig kiesverenigingen zijn in Nederland, hoe afgelegen en hoe klein ook, waar Schouten niet één of meerdere malen het woord heeft gevoerd. En bij zulke gelegenheden sprong er een vonk over, van elkaar verstaan, van elkaar kennen, van bij elkaar behoren, van zich eens geestes weten.

Hij hield van deze spreekbeurten. Tot kort voor het begin van zijn laatste ziekbed ging hij nog geregeld uit spreken. En naar zijn eigen woord is hem, onder het vele werk dat hij in de loop van zijn leven heeft verricht, het optreden voor kiesverenigingen het liefste geweest. Liever ook, dan het voorzitterschap van partij en fractie. Deze taken heeft hij menigmaal als zeer zwaar ervaren.

Van de gebrekkigheid van alle mensenwerk was Schouten overtuigd. Met goede voorzichtigheid bereidde hij zijn beslissingen voor. Wanneer hij echter eenmaal na rijp beraad tot een bepaalde slotsom was gekomen, was hij er niet gemakkelijk meer van af te brengen. Dit vond zijn eigenlijke oorzaak hierin, dat hij altijd in een principieel kader dacht. Als hij iets juist achtte dan zag hij het als principieel juist. Dan was hij als een rots, onwrikbaar. Dat is in zijn parlementaire arbeid en in zijn arbeid voor de partij gebleken, wanneer hij niet schroomde alleen, desnoods tegenover een grote en hem fel aanvallende meerderheid, zijn standpunt te verdedigen. Dat is misschien het duidelijkst gebleken in de bezettingstijd. Maar hij zag in deze vastheid van

overtuiging geen verdienste van zichzelf. In dit verband heeft hij eens gewezen op het Bijbelwoord: „Met U, Here, loop ik op een bende in. Met mijn God spring ik over muren.” En hij voegde daaraan toe: „Ik ben niet bevoegd om over dat bijbelwoord een exegese te geven. Ik ga er ook niet aan beginnen. Maar de eenvoudige neerslag voor het leven van elke dag van dat woord is dit, dat als wij genoopt worden tot verzet, als wij genoopt worden tot een getuigenis in moeilijke verhoudingen, als wij genoopt worden tot het zeggen van dingen in een kring waarin er velen verkeren, die daarover anders denken dan wijzelf, dan kunnen we dat alleen doen als God ons in Zijn genade daarvoor de kracht geeft. In wezen is moedbetoon vrucht van Gods genade”.

Groen van Prinsterer, Kuyper, Colijn en Schouten.....

Tijdperken worden afgesloten. Maar het getuigenis, waarin Schouten in de lijn der generaties zo getrouw is geweest, moet blijven. Het moet worden overgenomen door de elkaar opvolgende generaties, waarbij ook voor onze generatie het woord van Schouten geldt, dat de rijkdom van het evangelie van Jezus Christus niet alleen in woorden moet worden uitgedragen, maar bovenal in de levenshouding van elke dag.

De laatste jaren van dr Schouten zijn niet de makkelijkste geweest.

Hoewel hij het, zoals hij mij zelf eenmaal verzekerde met leeruitspraken van 1942/43 enz. geheel eens was heeft de verwijdering tussen de zonen van 't éne huis hem veel verdriet gedaan. Nooit zal ik de bewogen samenspreking vergeten die enkele vrijgemaakten met Schouten, Duymaer van Twist en Van Riessen in het Kuyperhuis hebben gehad. Daar werd geléden. Niet het minst door hem.

En de ontwikkeling van de Antirev.-politiek gedurende de laatste jaren veroorzaakte hem niet minder zorg. Noch met de Nieuw-Guinea politiek, noch met de mammoethwet kon hij meegaan.

Ik las, ik meen in een artikel van Prof. Diepenhorst dat Schouten een eenzame figuur was geworden. Ik geloof dat dat juist is gezien. Want de tegenwoordige Antirevolutionaire Partij was zo heel anders dan die welke hij eenmaal had geleid. C. V.

„Rome” blijft „Rome”

Het juli-nummer van „Ambt en Plicht” onthaalde zijn lezers weer op een pittige „Kroniek”. Ze handelt over „Rome” en nog wat. Ik laat ze hier in haar geheel volgen.

„De Roomse kerk is de laatste tijd wel in het nieuws, en zij ligt goed in het nieuws.

Ik ben geen antipapist en kan zelfs waardering hebben voor de weifelende en weinig overtuigende pogingen van Rome om de goddeloze discriminatie van het reformatisch belijden wat te verzwakken.

Na alles - en het was veel - wat ik van de kortelings overleden paus Joannes XXIII gelezen en gehoord heb ben ik begonnen met te geloven, dat de overledene een goed en een eenvoudig mens geweest is.

De Vaticaanse hoveniers behoeften zich niet achter struikgewas te verschuilen als zij zijne heiligheid zagen naderen en toen zij het in het begin wél deden riep hij hen te voorschijn en maakte een praatje met hen. Paus Joannes heeft als paus, buiten Vaticaanstad, op echt menselijke wijze de gevangenis bezocht en in een ziekenhuis zijn medeleven doen blijken.

Maar de uitdrukkelijke manier, waarop door de roomse publiciteitsorganen deze dingen naar voren werden gebracht, moest wel de indruk wekken, dat eenvoudig en gewone menselijkheid voor een paus zo'n ongewone eigenschap is, dat paus Joannes de grootste onder zijns gelijken was.

En dat pleit zeker niet voor het onbijbelse instituut van de heilige stoel. Rome ligt goed in het wereldnieuws en de warme sympathie voor de mens in de paus heeft de contouren van het systeem, dat hij vertegenwoordigde, doen vervagen. Dat de zonen der reformatie sympathie gevoelen voor 'n goed mens, al is die mens rooms of zelfs paus, is niet verkeerd, maar als de reformatische christenen door het opzien naar de mens Joannes XXIII de brede en diepe kloof, die Rome scheidt van de reformatie, niet meer zien, wordt het gevaarlijk.

Wij kennen allen de naam van ds H. J. Hegger en zijn ontroerend boek over zijn weg naar het licht. Wie dit boek gelezen heeft, beseft weer de rijkdom van het licht der Schrift, dat door Gods genade met de grote reformatie is

gaan schijnen... en nog schijnt, als wij die rijkdom van genade niet laten vervagen in de oecumenische mist, die al dichter over de kerken der reformatie gaat hangen.

In zijn mooi maandblad „In de rechte straat” van juni 1.1. vertelt ds Hegger van een bekeerde priester, die om bepaalde redenen was gaan praten met een dominee.

De ex-priester is niet eens toegekomen aan het spreken over zijn moeilijkheden, want die dominee zei: „Ik vind het heel aardig, dat u de Heiland gevonden hebt, maar ik vind het jammer dat u gemeend hebt de r.k. kerk te moeten verlaten. Want de r.k. kerk maakt deel uit van de universele kerk. U moet zich maar eens goed op de hoogte stellen van wat er in „Romana” gaande is. Daarom raad ik u aan om b.v. aan de r.k. universiteit van Nijmegen te gaan studeren”.

Is het wonderlijk, dat deze bekeerde broeder, die voor het licht der waarheid met veel pijn en smart had moeten breken met alles wat hem lief was, geschokt en ontmoedigd thuis kwam?

Ds. Hegger tekent hierbij aan, dat deze verzoeking voor de ex-priester groter is geweest dan het bezoek van een andere priester en een geheime kamerheer van de paus, om hem te bewegen terug te keren tot de roomse kerk. Want Rome is - ook na vijf jaar ambtsbediening van Joannes XXIII - zo oecumenisch niet.

Het is over dit soort dominees, het is over dit soort protestanten, dat het r.k. soldatenblad „G. 3” scherp maar juist opmerkte: „Het enige wat je tegenwoordig tegen de protestanten zou kunnen hebben, is, dat ze zo rooms worden”. Het was diezelfde dominee, die uitsprak: „als ik moest kiezen tussen het lidmaatschap van een van de kerken in de verdeeld gereformeerde gezindte en het lidmaatschap van de r.k. kerk, dan zou ik zeker dit laatste kiezen. In deze tijd is er een buitengewoon prachtige wereldbeweging gaande naar de eenheid. Deze beweging heeft de meeste diepgang in de r.k. kerk en is daar misschien ook het meest oprecht. Daarom moeten ex-priesters alles vermijden wat een belemmering kan vormen tegen deze beweging naar eenheid”.

Ds Hegger spreekt in dit verband van weekdier-protestanten.

Waar verlangen deze geestelijk gedegeneerde zonen der reformatie naar terug? Welk verlangen hebben deze oecumenische drijvers voor de toekomst? Als de reformatie der 16de eeuw was mislukt, zo schreef dr. A. Kuyper in zijn „Gemeene Gratie”, dan lag de wereld nu nog geestelijk en maatschappelijk onder de duisternis der middeleeuwen.

Het is de nu door velen verloochende reformatie geweest, die door de opening der Schrift en haar wetten ten leven een nieuw perspectief voor de wereld opende. Laten de oecumenische, naar Rome hunkerende dominees eens naar het geheel roomse en meest communistische land van West-Europa, Italië gaan. Laten zij op de pleinen en straatthoeken van de Spaanse steden hun oecumenische bewogenheid prediken. Laten zij een studie maken van het totaal verheidenst christendom van de roomse landen van Zuid-Amerika. En als dat te ver is en te duur uitkomt, laten zij dan een abonnement nemen op het maandblad van ds. Hegger „In de rechte straat”. Voor vier harde gulden per jaar kunnen zij dan iets leren van Romes ware gestalte.

Want Rome heeft niets herroepen van de dogma's, de loochening waarvan onze vaders met de marteldood moesten bekopen. Wél is de afval vandaag groter dan ooit. De kloof, die de reformatie scheidt van Rome is nooit zo breed en zo diep geweest als thans. De afgodische Mariacultus is nog maar kort geleden tot dogma verheven. De eenvoudige, menselijke en oecumenisch denkende paus Joannes heeft op eigen gezag Jozef in de canon laten opnemen en nog tijdens het veelgeroemde concilie zeer nadrukkelijk gewezen op zijn pauselijke macht en alleenzeggenschap in de kerk.

De roomse kerk is niet veranderd, of het moest zijn, dat zij verder van de waarheid der Schrift is verwijderd dan in de dagen der grote reformatie. Als er dan ook sprake is of kan zijn, van een toenadering tussen Rome en de reformatie, dan ligt de oorzaak hier, dat de zonen der reformatie veranderd zijn.

En wie aan dat laatste nog mocht twifelen, moet de uitzendingen van het IKOR maar een poosje gaan zien en beluisteren.

Nog eens, ik ben geen anti-papist.

Naast het Rome van de gruwelijke afgoderij is er een heel bescheiden ander Rome. Ik neem weer een stukje over uit ds. Heggers maandblad (april 1963) en het is van pater A. v. d. Weyer in een lijdensmeditatie in Brabants Nieuwsblad. Deze pater-Capucijn schrijft: „Wat wij in de vroegere prediking gemist hebben - toen voelden wij het niet, maar nu begint het tot ons door te dringen - is de prediking van het heil... Laat de predikant gerust beginnen met de zondige staat van het mensdom uit te diepen: Paulus doet het ook, hij noemt zichzelf „verkocht aan de zonde”. Maar hij gebruikt deze constatering niet om er moralistische conclusies uit te trekken. Hij opent meteen het uitzicht op verlossing en wel op een verlossing, die tot de diepste kernlagen doordringt.” Het op-

schrift van deze lijdensmeditatie is een aanklacht tegen de roomse moraalprediking: „Gelovige vraagt niet om boeiend verhaal. Tot op heden ontbrak de heilsprediking”.

Als bij Rome dit verlangen naar de prediking van het heil der vrije genade voor verloren zondaars algemeen wordt, dan is er geen paus en geen concilie nodig om toenadering te bewerkstelligen.

Alleen prediking van de vrije genade, het hart van de reformatie, kan heilsprediking zijn. Als dit voor Rome nieuwe evangelie wordt gebracht en gehoor vindt, is de basis voor een gesprek met de zonen der reformatie gelegd.

Wij mogen en moeten bidden dat het zover komt, maar zover is het vandaag nog niet.

Vandaag ligt Romes kerk nog onder de ban van gruwelijke afgoderij en als zij in deze concrete toestand als gesprekspartner voor de oecumenische protestanten aanvaardbaar is, dan zal een „reformeerde” Rome dat niet zijn.

Want het gaat er bij de protestantse oecumenische drijvers niet om de roomse kerk te reformeren, maar de reformatische kerken te verromen.

Daarom is de eerder gegeven opmerking van het roomse soldatenblad „G. 3” treffend juist: „Het enige wat je tegenwoordig tegen de protestanten zou kunnen hebben, is, dat ze zo rooms worden”. De roomse kerk ligt goed in het nieuws. En zij weet dat meesterlijk uit te buiten.

Maar laten wij goed zien, dat de kostelijke erfenis der reformatie niet door Rome wordt bedreigd, maar door lieden die zich „reformatische christenen” noemen.

De kroniekschrijver gaf een aantal rake opmerkingen.

Er gebeurt in de Roomse Kerk inderdaad heel veel.

Men kan van Roomse auteurs Schriftverklaringen lezen zo zuiver en zo vol eerbied voor Gods Woord dat een gereformeerd mens er van harte „amen” op zegt. Maar er verschijnen van roomse auteurs b.v. ook bijbelstudies die puur modern zijn.

Er verschijnen studiés over de rechtvaardiging door het geloof die zo dicht het reformatische standpunt naderen dat Karl Barth er van schreef: Als dit rooms is moeten we naar Canossa! Maar tegelijk is er een sterke stroming onder de theologen die Maria ten volle als kerkmiddelares wil doen vereren en de afgoderij met haar erger maakt dan ooit te voren.

Wat de leer aangaat kan de Roomse kerk met behulp van een ongelofelijk elastische interpretatie-techniek veel kanten uit. Men kan van roomse theologen horen dat het verschil tussen Luther en Calvijn enerzijds en de theologen van de Contra-reformatie anderzijds ongeveer hetzelfde is als het verschil tussen Paulus en Jacobus. De felle afwijzing der moderne Schriftkritiek uit het begin van deze eeuw is reeds zeer aanzienlijk verzwakt! En in verzamelingen van pauselijke decreten vindt men thans de vroegere doemvonnissen over bijbelgenootschappen en bijbelvertalingen niet meer.

Maar: „Rome”, de monarchaal georganiseerde hiërarchie, blijft „Rome”. De „Paus” blijft de „Paus”. Dat wil zeggen: de vervanging van de heerschappij van Jezus Christus over zijn kerk zoals Hij die in praktijk brengt door Geest en Woord door de heerschappij van een mens, die is onaangetast gebleven. Ja, de macht van de Paus is groter dan ooit.

En als we daaraan denken, zeggen we Bavinck na: **Nulla pax cum Roma** — Geen vrede met Rome.

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen bij de Can. Ref. Church of Smithers (B.C.): G. Mulders te Ulrum; te Niezijl-Kommerzijl: A. R. Bosman te Ten Boer.

Aangenomen naar Abottsford (B.C.): Rev. L. Moes te Smithville (Ont.) beide in Canada; naar Hillegersberg-straatweg: J. W. Beekman te Arum.

Bedankt voor Middelstum: B. van Riet van Pieterburen; voor Noordbergum: J. B. Beekman te Arum.

ADRESSEN:

Rev. D. de Jong: mr H. Vis, R.R. II 2 Norval (Ont.) Canada; **Nieuwer-Amstel,** scriba: P. Louw, Bosboom Toussaintlaan 23, tel. 02964-16963; **Utrecht-Centrum,** boekhouder van de Kerk: G. S. Geertsema, Stanleylaan 267 (Kanaaleiland), Utrecht, girono. 52865.

CANDIDAATS-EXAMEN

Geslaagd voor het kandidaats-examen de heer J. P. de Vries, Pastorie Gereformeerde Kerk Bergentheim.

Ds K. DOORNBOS EMERITUS

Zondagmiddag 29 september hield ds K. Doornbos zijn afscheidspredikatie voor de gemeente van Wormer, daar hij per 30 september met emeritaat ging. De scheidende predikant bediende het Woord over Openbaring 15. Ingevolge de wens van ds Doornbos zelf onderscheidde deze dienst, die door vele afgevaardigden van zusterkerken werd bijgewoond, zich in niets van elke andere.

Woensdag 3 oktober werd een afscheidsavond belegd, waar op allerlei wijze tot uitdrukking kwam, hoe innig de band tussen predikant en gemeente was en is.

Onder het opschrift: De avond te Wormer gaf Ds Van Hulsteijn over deze afscheidsavond in het Kerkblad van Noord-Holland het volgende verslag:

Zo mogen we de afscheidsavond aanduiden, die de gemeente aldaar onder leiding van de kerkeraad aan Ds Doornbos aanbood; het was bij het ingaan van het eervol hem verstrekte emeritaat.

En Ds Doornbos had deze avond op aandrang van de kerkeraad willen aanvaarden ook. Want zulk een avond te aanvaarden is uiteraard nog een zaak apart voor wie niet houdt van vertoon, en die ook bij anderen geen vertoon wil uitlokken. En dat geldt in dit geval te meer, als men bedenkt, dat Ds Doornbos zijn leven lang alle drukte bij de viering van zijn verjaardag had afgewezen, en dat de kerkeraad deze avond zo graag juist op zijn zeventigste verjaardag wilde stellen.

Te sterker komen dan in gedachte terug de fijne, zo hartelijke en gulle viering van Ds Doornbos' twaalf-en-een-half-jarig en vijf-en-twintig-jarig ambtsjubileum door de gemeente.

Ook deze avond was daarvan vol: eenvoud en oprechtheid, toewijding en ijver bij hetgeen in allerlei variatie aan de orde kwam, blijdschap bij jong en oud in wat aan dominee en zijn zuster zo royaal mocht worden aangeboden, dankzegging bovenal aan onze Vader in de hemel om hetgeen Hij aan de gemeente al die bijna-dertig jaren lang in de persoon en arbeid van haar predikant had willen geven.

Van al wat die avond naar voren kwam, mag bij deze nog de aandacht hebben het een en ander uit wat werd aangekondigd als „een woord van en door de kerkeraad”, alsmede iets uit het slotwoord van Ds Doornbos zelf.

Uit het eerste stippen we het volgende aan. „Het ligt Ds Doornbos niet om in het middelpunt van de belangstelling te staan; dat weten we. Maar er zijn nu eenmaal dingen in het leven, waar men niet onder uit kan. En met minder dan deze avond kan de gemeente toch werkelijk niet volstaan. En, Ds Doornbos, U bent een te nuchter mens om ook in deze ware lof niet te kunnen onderscheiden van overdrijving.

De verkondiging van het Woord, de onderwijzing in de Schriften, en dat alleen, is steeds Uw doel geweest. Dit betekende voor U onder meer Uw persoonlijke belangen altijd weg te cijferen, ook wat het stoffelijke betreft. In Uw stoffelijke verlangens bent U een uiterst bescheiden en gematigd man gebleven.

Uw verblijf onder ons heeft een stempel op de gemeente gedrukt. Niet dat zich altijd een aanpassing of overnemen van Uw mening voltrok. Soms bent U voor ons in Uw redeneringen duister geweest. Niet altijd was Uw wijze van debatteren ons aangenaam. Niet alles wat U zei, had onverdeelde instemming. Maar wel hebt U de gemeente **leren** luisteren en tot nadenken gebracht. U hebt door studie, gepaard aan inzicht, ons opgevoed tot zelfstandige christenen, staande in de christelijke vrijheid. Geen totale bedisseling, of nauwkeurig te volgen gebaande of geconstrueerde wegen te wijzen, was Uw doel.

De vrije keuze, als vrucht van de prediking, hebt U ieder gelaten. Daarom kunt U er ook tegen, als Uw mening gevraagd en toch niet opgevolgd wordt.

Speciale vrienden of kennissen hebt U niet gemaakt of willen maken. Maar degenen, bij wie U door omstandigheden als van ziekte en sterven regelmatig aan huis kwam, hebben U leren kennen als een **vader** voor zijn kinderen. Uw medeleven en Uw beweging tot tranen toe getuigde van een sterke band, die U met de gemeente hebt, Uw daadwerkelijke hulp, zelfopoffering en trouw zijn voor ons voorbeelden en met recht kunnen wij in deze onze voorganger gedenken en zijn geloof navolgen. De andere levensterreinen hebt U gelaten aan hen, die zich daartoe geroepen voelden.

In de oorlogsjaren hebben wij U leren kennen als een goed vaderlander, die niet aan de weg timmerde. En nu nog kennen velen Uw verdiensten uit die jaren niet.

In de kerkelijke moeilijkheden aan het einde van de bange oorlogsjaren hebt U duidelijk positie gekozen, al werd beweerd, dat U daarmee tussen twee stoelen kwam te zitten.

De betekenis van Uw werkzaam leven en het U inzetten van Uw volle krachten, waarbij U Uw taakopvatting altijd gezien hebt als in dienst staande van Uw Zender, is niet beperkt gebleven tot Uw eigen gemeente alleen.

Voor de Theologische Hogeschool hebt U jaren

Uw krachten gegeven als curator van Noord-Holland. In de kerkelijke pers zijn heel wat artikelen van Uw hand verschenen. Voor het kerkverband hebt U veel gedaan, zowel in de vergaderingen ervan als daarbuiten, hoe vreemd dit woord voor sommigen ook mag klinken.

In alle mogelijke zaken, nog meer van buiten als van uit de gemeente zelf, werd Uw advies gevraagd. Soms zijn Uw adviezen gehonoreerd met duidelijk merkbare ontstemming. Zo vergaat het ieder mens, die het waagt voor het publiek te verschijnen, en dat voor het moeilijke gereformeerde publiek (Adullam)!

Maar U hebt eens gezegd: wanneer een mens zijn leven over kon doen, zou ik wéér dominee worden en dan wéér in Wormer.”

Tot zover het een en ander uit het woord van en door de kerkeraad tot zijn emeritus.

Aan het slot van de avond heeft Ds Doornbos zelf o.a. opgemerkt:

„Ik kan het niet allemaal ineens verwerken”. En: „Ik houd van alle schapen even veel, met hierbij één uitzondering: van zwakke schapen iets meer en van lastige schapen nog iets meer”.

Van de schrijver dezes worde hieraan toegevoegd, dat Wormer, jarenlang een kleine Doleantie-gemeente, ook vóór de komst van Ds Doornbos een z.g. kandidaat-gemeente was. Maar nadat de laatste kandidaat, met een levenservaring bij het christelijk lager onderwijs en van studie, zich als veertigjarige aan Wormer had verbonden, heeft hij nimmer naar een andere gemeente **willen** verhuizen.

Zowel dit zolang met vreugde kunnen blijven dienen van dezelfde gemeente, alsook dit zo lang gediend kunnen worden door dezelfde predikant, waarbij na dertig jaar dankbaarheid en betoon van eer de allesbeheersende toon van de gemeente zijn — het wijst op bijzondere gaven bij de een en op bijzondere gaven bij de ander, beide door de Here gewerkt.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 oktober begon het 2e halfjaar van de 7e jaargang. We verzoeken onze abonnés die per halfjaar betalen, vóór 1 november, f 5,— te willen overmaken op onze postrekening 233117, van Drukkerij Steenberg te Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

De administratie

De Here verblijdde ons zeer met de geboorte van onze dochter

MARTINE ALICE

K. R. Veenhof
J. M. Veenhof-Holwerda

Leiden, 21 oktober 1963
Burggravenlaan 153

De HERE gaf ons opnieuw grote vreugde en dankbaarheid door ons een zoon toe te vertrouwen, die we

BENNE

noemen. Hij is het broertje van Arineke.

K. B. Holwerda
C. G. Holwerda-van 't Veer

Zalk, 22 oktober 1963
Burgem. Van Vleutenstraat 16

Allen die 28 september en 9 oktober 1963 tot voor ons onvergetelijke dagen hebben gemaakt, onze hartelijke dank. Het was en is tot Opbouw.

Ds en Mevr. J. v. d. Schaft
en kinderen.

Murmerwoude, oktober 1963

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk